Naaku

SOSIALØKONOMEN

Statistisk Sentralbyrå
Biblioteket
27 FEB 1960

2

FEBRUAR 1960

AV INNHOLDET:

Aktuelle fiskeriproblemer

Struktur og naturgrunnlag i norsk fiske

Fiskeritellingen 1960

Lønnsutgiftsskatt

Lønnsstatistikk for sosialøkonomer

Frihandelsdebatten fortsetter

+320.5
S85

SOSIALØKONOMEN

Tidligere Stimulator

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Nr. 2 - 14. årgang - februar 1960

Et skritt nærmere ny studieordning

Utkastet til ny lov om sosialøkonomisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo foreligger nå trykt som Ot. prp. nr. 29 (1959—60). Dermed skulle vi være kommet et skritt videre på veien mot en ny studieordning. Lovutkastet gir imidlertid ingen pekepinn om hvilke endringer i studiet som vil bli gjennomført. En kan derfor best karakterisere det nye lovutkastet som en modernisering av loven etter samme mønster som er nyttet i andre nyere lover om embetseksamener. Dette innebærer at eksamensgrader og titler fastsettes i loven, mens alle bestemmelser om forberedende prøver, fagkrets og eksamener gis i reglement. Den eneste bestemmelsen med reelt innhold finner vi således i § 3 i utkastet: «Sosialøkonomisk embetseksamen har en grad (cand. oecon.-eksamen), som gir rett til tittelen Candidatus oeconomiae.» Dermed er det satt en foreløpig stopper for et av de viktigste forslag til endringer som ble fremmet av Universitetet, nemlig vitnesbyrd og særskilt akademisk titel for bestått 1. avdelings eksamen, «cand. mag. i sosialøkonomi».

På annet sted i bladet har vi tatt inn en oversikt over den diskusjonen som har vært ført mellom departementet og Universitetet om spørsmålet. Vi beklager sterkt at det ikke har vært mulig å løse dette spørsmålet, slik at bestemmelsen om grad og titel kunne tas inn i loven med en gang. Av vår oversikt over diskusjonen går det jo tydelig fram at alle parter er enig i at avlagt 1. avdelings eksamen bør gi rett til en titel. Forslaget er imidlertid strandet på det rent formelle plan ved valg av hvilken titel som skulle brukes. Vi er redd for at saken nå er låst fast for en årrekke framover i og med at gjennomføringen må skje i form av lovendring; og etter det som foreligger, er det antakelig nytteløst å arbeide videre for bruk av titelen cand. mag. i sosialøkonomi. Det må finnes en annen titel som kan lanseres, og Sosialøkonomens spalter står åpne for alle forslag.

*

Når det gjelder de andre forslag til endringer i studieordningen, tyder tilrådingen fra departementet på at innstillingen fra økonomiseksjonen ved Det juridiske fakultet vil bli fulgt. Vi kan derfor bl. a. regne med at prøven i teoretisk statistikk ved 1. avdeling vil kunne avlegges uavhengig av de andre prøvene, at den deskriptive del av næringsøkonomikken vil bli lagt til 1. avdeling, og at det i 2. avdeling vil bli en viss valgfrihet. Etter hva vi har grunn til å tro, er utkastet til reglement ferdig behandlet i departementet og vil bli lagt fram for Kongen så snart loven er vedtatt av Stortinget.

For å kunne gjennomføre den nye studieordningen i praksis hadde økonomiseksjonen funnet det påkrevd å opprette 3 nye dosenturer og 3 nye lektorater. Disse stillingene var ført opp i Universitetets budsjettforslag for annet halvår 1960, men er strøket av departementet. Vi vil håpe at dette skyldes de ekstraordinære forhold i forbindelse med overgangen til kalenderåret som budsjettperiode og regner med at stillingene blir tatt med fra 1961.

Siden sist

Sfinxens gåte løst?

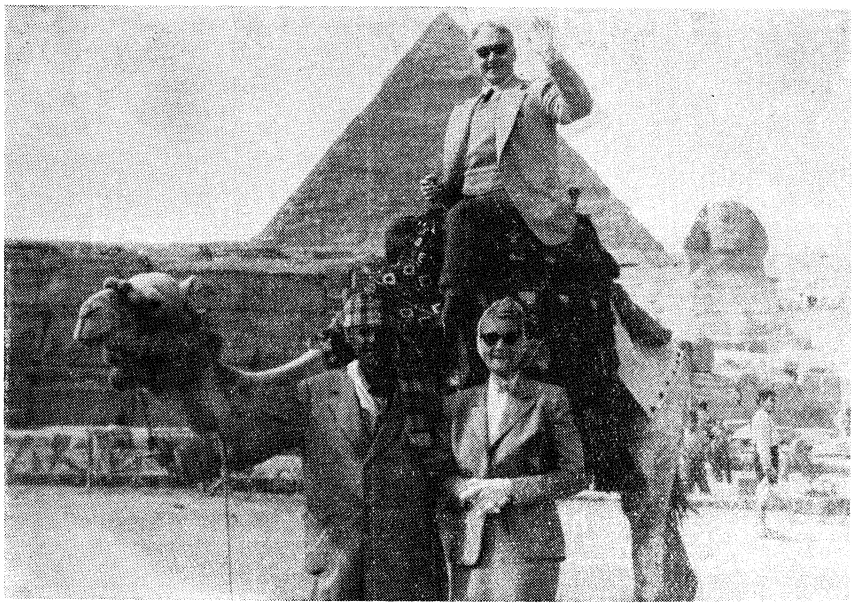

Professor Ragnar Frisch har sendt dette bildet til Yousry Sadek, en egyptisk økonom som for tiden studerer i Oslo. Professor Frisch er i vinter for tredje gang på FN-oppdrag i Cairo som rådgiver for regjeringen i økonomisk planlegging. Hans fornøyde ansiktsuttrykk skulle tyde på at både Sfinxens og de økonomiske gåter er tilfredsstillende løst.

Sosi-A-tetsnytt

Tore Thonstad (c.o. 1955) har fått en anmodning fra regjeringen i Den forente arabiske republikk om å komme til Cairo i 2—3 måneder og være med på arbeidet med nasjonalbudsjettering.

Vi gratulerer:

Professor Johan Vogt og cand. polit. Judith Lichtenstein som giftet seg 6. februar.

Ny studentredaktør

Som ny studentredaktør i Sosialøkonomen er fra og med dette nummer tilsatt stud. oecon. Hilde Bojer.

Akademisk titel etter 1. avdeling?

Ot. prp. nr. 29(1959—60) med utkast til ny lov om sosialøkonomisk embetseksamen behandler vesentlig forslaget om at bestått eksamen 1. avdeling skulle gi kandidatene rett til vitnesbyrd og særskilt akademisk titel.

I en uttalelse fra den økonomiske seksjonen av Det juridiske fakultet ble det framholdt at med den foreslåtte oppbygging av 1. avdeling ville det «være forsvarlig å gi vitnesbyrd og en særskilt titel for bestått 1. avdelings eksamen. Seksjonen foreslår titelen «cand. mag. i sosialøkonomi», da 1. avdelings eksamen, omfattende den økonomiske del og den statistiske del, skulle svare godt til det nivå cand. mag. titelen tradisjonelt peker hen på.»

Det akademiske kollegium sluttet seg til forslaget, men knyttet forslaget til forutsetningen om at kandidatene ville få adjunktkompetanse ved økonomisk gymnasium eller andre skoler hvor det kan bli bruk for disse kandidater. Slik kompetanse fant departementet etter konferanse med Oslo Handelsgymnasium ikke å kunne gå med på og sendte saken tilbake. Den økonomiske seksjonen fant det «urimelig og prinsipielt uriktig at en i det foreliggende tilfelle knytter cand. mag. titelen til en lærerkompetanse så meget mer som det her dreier seg om en eksamen som ikke i første rekke tar sikte på skolen, men på stillinger i sentralforvaltningen, næringslivet og organisasjonene». Seksjonen opprettholdt derfor sitt forslag. Under henvisning til departementets uttalelse fant imidlertid Kollegiet ikke å ville opprettholde forslaget om cand. mag. titelen, men mente at det ville være riktig «at avlagt 1. avdeling gir rett til en titel, og vil senere komme tilbake til dette spørsmålet.» I samsvar med Kollegiets uttalelse har departementet fremmet forslag om eksamen med bare en grad. «Departementet vil imidlertid framheve at det i prinsippet ikke har noe å innvende mot at 1. avdeling avsluttes med en selvstendig eksamen av lavere grad og at de som avlegger denne eksamen får rett til en akademisk titel. Man finner dog ikke at «cand. mag.» titelen, med sin sterke tradisjonelle tilknytning til helt andre fakulteter og fag bør nyttes i dette tilfelle. Departementet viser her til Universitetets uttalelse og vil komme tilbake til spørsmålet når Universitetet fremmer sitt forslag.»

Industrialisering og sentralisering nødvendig i norsk fiske

Landingsforbudet må opheves for å få utnyttet fryserikapasiteten

Stortingsmann Reidar Carlsen har etter krigen spilt en meget framtredende rolle innenfor norsk fiskeripolitikk. Som fiskeriminister, som medlem av Stortinget, og som direktør for Utbyggingsfondet for Nord-Norge, har han kommet i nær berøring med fiskerinæringens mangeartede problemer, og hans uortodokse synspunkter har ofte fått diskusjonens bølger til å gå høyt. Sosialøkonomen har hatt en samtale med ham om aktuelle fiskerispørsmål.

— Hovedproblemet i vår fiskerinæring er å skape et tilfredsstillende inntektsgrunnlag for dem som er knyttet til næringen, sier stortingsmann Carlsen innledningsvis. I dag ligger inntektsnivået betydelig lavere enn i andre næringer.

— Hvor mye lavere?

— Vel, her er det av flere grunner vanskelig å komme med tall som egner seg for en direkte sammenlikning. Norges Råfisklag regner med en gjennomsnittlig årsinntekt for sine medlemmer på knapt 5 500 kroner, men et slikt tall må vurderes på bakgrunn av at det bare for de færreste er resultatet av et helårs innsats. Selv de som har fiske til eneyrke, driver sjøen bare i noe slikt som gjennomsnittlig 32 uker om året; og de med fiske som hovedyrke, ikke i mer enn 20 uker. Typisk for fiskerinæringen er jo ellers de svære variasjonene det kan være i fortjenesten, — fra år til år og fra båt til båt. I Lofoten i fjor var det juksefiskere som gjorde opp til 16—18 000 kroner, men det er jo heller ikke uvanlig med så dårlig fortjeneste at staten må betale hjemreisen. Sikkert er det at inntektene jevnt over er for små og for lite stabile. For havfiskeflåten har Brofosskomitéen satt som mål en gjennomsnittlig årsinntekt på 13—14 000 kroner.

— Men vi kan vel ikke flytte alle landets fiskere over i havfiskeflåten?

— Det kan vi naturligvis ikke, med en slik bosetting som vi har langs kysten her i landet. Det er først og fremst bosettingsforholdene som gjør at fiskerinæringens problemer er så helt annerledes i Norge enn i andre vesteuropeiske fiskerinasjoner. Langs hele vår vidstrakte kyst bor det folk som livnærer seg ved en kombinasjon av jordbruk og hjemmefiske; en slik kystbefolkning finner vi ikke i andre land, der fisket er blitt «industrialisert» og drives fra større fiskerisentra. For kystbefolkningen i vårt land er motorbåten et uunnværlig framkomstmiddel, — vi kan godt si at den er blitt «kystens moped». At den samtidig også blir brukt til fiske, må vi se som en nasjonaløkonomisk rasjonell utnytting av eksisterende realkapital. Utviklingen i retning av sterkere industrialisering både når det gjelder fangst og tilvirking må derfor skje uten at det går ut over de tusener av biyrkefiskere.

— Hvordan mener De da at denne utviklingen i retning av sterkere industrialisering bør skje?

— La oss først se på fangsten. Poenget her er at vår fiskeflåte må utvide sin aksjonsradius; vi kan ikke nøye oss med å drive intenst sesongfiske i de korte periodene når fisken kommer inn under land, men vi må mer og mer gå over til å hente fisken der den finnes resten av året.

— Men er en slik utvidelse av aksjonsradien mulig med den båtbestanden vi har i dag?

— Til det må det svares både og. Vi har i dag et stort antall mellomstore båter på 30—40—50 fot, som deltar i Lofotfisket og kanskje litt i annet sesongfiske, men ligger uvirksomme en stor

del av året. Det er båter som ikke er skikket til havfiske. Det er også til slike båter at det i de senere år har vært vanskeligst å få mannskap; fortjenesten har vært dårlig, og mannskapene kan ikke bys skikkelige bekvemmeligheter. Innenfor denne gruppen må det uten tvil skje en drastisk sanering. Nå er det slik, at de som eier båter av denne typen jevnt over er motstandere av alt snakk om industrialisering av fisket, og de har en sterk posisjon både i Fiskarlaget og i Råfisklaget. Men en kan jo ikke la dem bestemme norsk fiskeripolitikk, selv om vi naturligvis må forsøke å mildne den overgangen de må igjennom.

— Men vi har også i dag større båter i fiskeflåten?

— Ja, så har vi snurpeflåten, båter fra 60 og opp til 120 fot, som fikk en stor tilvekst i de gode vintersildår vi hadde før de to siste mislykte sesongene. En del båter innenfor denne gruppen driver allerede nå havfiske utenom sildesesongen, men det må arbeides for at snurpeflåten i enda langt større utstrekning kommer inn i helårsfiske. Så har vi en trålerflåte som teller ca. 30 båter på 120—160 fot. Det er vel et faktum at heller ikke de er gode nok. I vintermånedene fra november til mars er det storfiske på bankene, men blir det aldri så lite urolig vær, ligger hele den norske trålerflåten i havn. Her må vi etter min mening satse mer på de nye hekktrålerne som andre fiskerinasjoner har tatt i bruk. Det er fartøyer på 150—200 fot, som har vist en enestående sjødyktighet i all slags vær. En slik tråler er under bygging for norsk regning, og det foreligger planer om tre til.

— Det har vært sagt at hvalbåter som tas ut av hvalfangsten i Antarktis kanskje kan brukes til havfiske i nærmere farvann?

— De er kanskje brukbare som linebåter og sidetrålere, men alt i alt egner nok hvalbåtene seg lite til annen fangst enn den de er konstruert for. Til havfiske med trål trenges det «skreddersydde» fartøyer, og det er dem vi må skaffe oss.

— Men moderne, havgående fiskefartøyer er kostbare. Har norske fiskere økonomiske muligheter til å skaffe seg slike båter?

— Av de aktive fiskerne er det vel bare de færreste, kanskje særlig i Nord-Norge, som har slike muligheter. Men industrialiseringen av fisket er av så stor samfunnsøkonomisk betydning at staten må tre støttende til når det gjelder finansieringen. Her vil jeg også understreke nødvendigheten av at staten i langt større utstrekning enn hittil må være med på å fremme praktisk forsøksvirksomhet i fisket.

— En slik strukturendring innen fisket som utbyggingen av en større havfiskeflåte betyr, vil vel ikke bare reise økonomiske problemer. Hvilke konsekvenser vil den for eksempel få for bosettingsforholdene i kystdistriktene?

— Det er vel ingen tvil om at industrialiseringen av fisket også må føre med seg en sentralisering på lengre sikt. Utviklingen vil gå i retning av at havfisket blir drevet fra større fiskerisentra, byer på noen tusen mennesker. Det vil skje en folkeflytting fra øyer og utvær inn til slike sentra, og denne flyttingen må myndighetene hjelpe til med, blant annet ved å sørge for organisert boligbygging i fiskerisentrene. Det er flere faktorer som vil bidra til en slik utvikling. Det er for det første den ting at helårsfiske vil skape større inntekter og dermed føre til at fiskerbefolkningen i stigende grad vil ønske å nyte godt av de materielle og kulturelle goder som det er adgang til i større befolkningssentra. Videre vil en sentralisering være nødvendig av hensyn til mannskapsbehovet i havfiskeflåten, — helårsdrift krever avløsningsmannskaper, og de må være bosatt der fartøyet har sin faste stasjon. Industrialiseringen av tilvirking og foredling vil påskynde sentraliseringstendensene. Det er naturlig at havfiskeflåten har sine operasjonsbaser der foredlingsindustrien er lokalisert.

— Dermed er vi kommet inn på et nytt spørsmål. Hittil har vi snakket vesentlig om industrialiseringen av selve fisket; skal vi nå gå et skritt videre til foredlingen?

— Tar vi først våre tradisjonelle fiskeprodukter, tørrfisk og klippfisk, er det nokså ulike meninger om hvordan avsetningsforholdene vil arte seg i framtiden. For min egen del tror jeg vi bør kunne regne med å beholde de markeder vi har for disse produktene. Men på den annen side er jeg overbevist om at e k s p a n s j o n e n i vår fiskevareproduksjon må komme på nye områder. Et grunnlag har vi her i den fryserikjeden som i de senere år er bygd ut langs kysten, og i de filetfabrikkene som er reist noen steder. Men vi skal være klar over at selv frossenfileten bare er et halvfabrikat. Vi bør nå gå et skritt videre med foredlingsprosessen og begynne med framstilling av ferdigmat, — produkter som bare trenger å varmes opp før de kan settes på bordet. Her ligger det veldige ekspansjonsmuligheter på lengre sikt.

— Men er det ikke så at også vår eksisterende foredlingsindustri har sine problemer?

— I dag kan ikke foredlingsindustrien skaffe seg råstoff nok. Full drift er det ikke i mer enn noen måneder av året. En så urasjonell utnytting av produksjonskapasiteten setter naturligvis grenser for hva industrien kan betale for fisken, og en prispolitikk fra Råfisklagets side som favoriserer de gamle tilvirkingsmetodene, salting og tørking, gjør jo vanskelighetene for foredlings-

(Forts. side 23).

Struktur og naturgrunnlag i det norske fisket

Av cand. oecon. Knut Friis

Landets form, bunnforholdene utenfor kysten og næringsforekomstene i havet er de faktorer som i første rekke har bidratt til å skape fiskerikdommene i de hav som støter opp til norskekysten og hvor vårt fiske for en vesentlig del foregår. Fiskens næringsgrunnlag består hovedsakelig av små organismer (dyreplankton), hvis eksistens igjen er avhengig av forekomstene av frittsvevende planteplankton eller «groe» i sjøens overflatelag. Ved avkjøling av overflatelaget om vinteren synker overflatevannet til bunns og erstattes med vann fra dypere lag som er rikt på plantenæringsstoffer. Denne vertikale bevegelsen i havet er mye av forklaringen på at det i Norskehavet og Barentshavet kan skaffes næring nok til de fiskemasser som lever der.

Etter de havområder som kysten grenser opp til, kan norskekysten deles inn i fire forskjellige kystavsnitt. Den sydligste del, skagerakkysten, går fra svenskegrensen til og med Vest-Agder. På denne strekningen har kystbanken lite omfang, og kontinentalsokkelen skråner bratt ned mot Norskerenna som atskiller kystbanken fra det grunne Nordsjø-platået. Langs kysten fører en vestlig strøm kaldt og lite saltholdig vann fra Østersjøen og Nordsjøen. Norskerenna passerer hele kyststrekningen og fortsetter oppover langs Vestlandet hvor den munner ut i Norskehavet ved Stad. Kyststrekningen er ikke fiskerik og gir bare 1—2 prosent av landets samlede fangstmengde. Avsetningsforholdene er imidlertid gode, og de sortene som forekommer her, hvorav de viktigste er reker, makrell, brisling og hummer, hører til de mest verdifulle.

Nordsjøkysten (Vestlandet) omfatter strekningen fra og med Rogaland til og med Sogn og Fjordane. Heller ikke her er kystbanken særlig bred, da Norskerenna skjærer tett inn under land. Utenfor skjærgården er fiskeforekomstene små, bortsett fra den tid på året da silda kommer inn for å gyte. I skjærgården finnes mange gode fiskeplasser, hvor det utnyttes stasjonære bestander av reker, hummer, småsei (pale), småsild og torsk. Til dels forekommer om vinteren gytende vårsild og om sommeren og høsten brisling, makrell og størje. Fjordene er ikke utpreget fiskerike, men brislingfisket kan slå godt til, og rekefisket er også av betydning.

På norskehavskysten fra Stad til Nordkapp danner kontinentalsokkelen utenfor Møre og Trøndelag et bredt belte av grunne banker, som går bratt ned i Norskehavet i en avstand av inntil 100 km fra kysten. På bankskråningene foregår et utstrakt fiske etter dypvannsfisk som lange, brosme og kveite. I skjærgården fiskes sei, hyse og småsild, mens brisling vesentlig forekommer oppblandet med sild. Vintersildfisket og skreifisket spiller en viktig rolle.

Kystbanken har for Nordland en enda bredere utstrekning, og når på det bredeste, utenfor Helgeland, 270 km ut i havet. Lenger nord smalner kystbanken av. På innsiden av Lofot-øyene foregår i januar—april landets rikeste skreifiske. På bankene fiskes blåkveite, brosme, kveite og uer, og langs kysten feitsild og småsild og videre torsk og reker.

Nord for Andenes bøyer egga av nordover og følger ikke lenger kystlinjen. Det finnes langs Troms og Vest-Finnmark en rekke rike fiskebanker, hvorav noen av de viktigste er Svensgrunnen, Malangsgrunnen og Tromsøflaket. Her passerer skreien på vei fra Barentshavet til gytebankene lenger sør. Om sommeren fanges hyse og sei, og sommer og høst drives også et ganske betydningsfullt kveitefiske. I de indre farvann tas feitsild og småsild, sei, fjordtorsk og reker.

Barentshavkysten fra Nordkapp og østover er uten skjærgård og har få havner. Om våren forekommer et regelmessig innsig av ungtorsk (loddetorsk), som følger lodden som er på vei inn til finnmarkskysten for å gyte. Om våren og på forsommeren tas hyse og lengre ut på året sei. Det forekommer betydelige mengder uer, steinbit, kveite og rødspette. I fjordene tas reker og om høsten småsild.

Utenom fisket i fjordene og på kystbankene ved norskekysten driver i sommerhalvåret større båter, særlig fra Møre og Romsdal, linefiske etter kveite, lange og brosme i farvann ved Shetland, Færøyane og Hebridene og etter torsk og kveite ved Island, Vest-Grønland og Newfoundland, mens båter fra Troms og Finnmark deltar med line og juksa i torskefisket ved Bjørnøya.

I alt inngår i fangstene ca. 50 ulike fiskeslag, men to av disse, torsk og sild, utgjør alene noe over 80 prosent av totalfangsten. Utenom disse to er de virktigste, regnet etter mengdeutbyttet, sei, lodde, hyse, pigghå, makrell, brosme, brisling og makrellstørje, og regnet etter førstehåndsverdien sei, hyse, reker, kveite, laks, makrellstørje, brisling og hummer. Av andre sorter som totalt sett er av mindre betydning, men som kan spille en viktig rolle på enkelte kyststrøk og som et tillegg til det øvrige fiske, har en lange, uer, blåkveite, steinbit, håbrann, krabbe og flyndre. I

det aller siste er det kommet til noen nye sorter som det ikke tidligere har vært drevet fiske etter, og hvor avtaket helt og holdent er basert på levering til sildemelindustrien. Det gjelder bl. a. øyepål og tobis som begge tas i Nordsjøen. Videre utnyttes tang- og tareforekomstene i stigende grad.

Silda er også i internasjonal målestokk den viktigste av nyttefiskene. Den stammen som danner grunnlaget for det norske fisket, har sine hovedgytefelter utenfor vestkysten av Norge hvor den søker inn i januar måned. En del av denne silda er vokst opp i nordlige kystfarvann hvor den fiskes som småsild. Senere søker den ut i havet, og kommer noen år etter tilbake og gir opphavet til det sterkt varierende feitsildfisket. Som voksen streifer silda omkring i Norskehavet, og etter de siste undersøkelser har en til en viss grad begynt å få en oversikt over dens oppholdssteder.

Vintersildfisket på Vestlandet er det enkeltfiske som har den største økonomiske betydning. I løpet av en meget kort og hektisk sesong tas det av en flåte på ca. 2 500 fartøyer med omkring 27 000 mann et kvantum som i etterkrigsåra til og med 1957 har variert mellom 44—62 prosent av hele årsutbyttet av det norske fisket.

Siden fisket foregår over så kort tid, spiller værforholdene en stor rolle for utfallet. Fra 1957 er utbyttet blitt betydelig redusert til dels på grunn av stormhindring i den korte tida silda er under kysten, men nedgangen skyldes også avkorting av sesongen som følge av at silda er kommet senere under land, og at sildeinnsiget har vært konsentrert nord for Stad hvor feltene ligger mer utsatt til. I tillegg kommer at sildebestanden ikke er så rik som tidligere, og at silda, som nå for en stor del består av eldre årganger, er mer sky og vanskeligere å fange.

Etter at vintersildfisket er ebbet ut, begynner fisket etter forfangstsild som består av en blanding av vårsild og feitsild. Dette fisket er slutt ved utgangen av juni og går over i feitsildfisket som drives om sommeren og høsten fra Rogaland til Troms. Småsildfisket drives størstedelen av året fra Rogaland til Finnmark og med de største fangster i mai-juni og på høstparten.

Etter krigen tok en opp fiske med trål i Nordsjøen. Trålingen drives på Vikingbanken, Fladengrunn, Egersundsbanken og sydover til Doggerbank og i Skagerak om sommeren og høsten.

I tida juni—oktober ligger snurpefartøyer og større garnfartøyer ved Island, hvor det på nord og østsiden fiskes sild som tilvirkes ombord til saltsild og kryddersild. Fisket foregår også ellers i Norskehavet fra Jan Mayen i nord til Færøyane i syd. I 1957 ble det tatt opp snurpefiske i disse farvann basert på levering av silda fersk i land for oppmaling.

Brislingen er en nær slektning av silda. De forekomstene som blir beskattet ved norskekysten består vesentlig av ett og to år gamle individer, og vekslinger i årsklassenes størrelse får derfor stor innvirkning på utbyttet. Brislingfisket foregår på to atskilte områder, på Vestlandet fra Jæren til Stad og på Østlandet i områdene ved Oslofjorden. Et visst trålbrislingfiske basert på levering til ansjos drives i Skagerak. Brislingen er særlig viktig som råstoff for hermetikkindustrien. Unntaksvis har en del brisling av mindre god kvalitet vært avsatt til oppmaling.

Den norsk-arktiske torskestammen som det norske torskefiske er basert på, gir opphavet til sesongfiskeriene etter skrei og loddetorsk og for en del fisket etter bank- og fjordtorsk. Fjordtorsken som er enerådende sør for Stad og er til stede året rundt, danner grunnlag for det torskefisket som foregår i de indre kyststrøkene utenom de store sesongfiskeriene. Banktorsken tas med line, snurrevad og trål i lengre avstand fra kysten. Under linefisket i fjerne farvann saltes fisken ombord, mens fangstene fra kystbankene blir brakt i land fersk og senere tilvirket.

Loddetorsken er den ikke kjønnsmodne delen av skreibestanden, og er derfor mindre enn den fisk som fanges i Lofoten. Alderen er fra 3 til 14 år, eller gjennomsnittlig 6 år. I tida april—juni søker loddetorsken inn til kysten av Finnmark for å finne næring. Ved siden av selve bestandens størrelse er det særlig temperaturforholdene som påvirker størrelsen av de forekomster som søker inn under finnmarkskysten.

En av forklaringene på at vårtorskefisket i Finnmark ble særlig stort i 1958 til tross for at årsklassene 1951 og 1952 menes å være svake, er at havtemperaturen i Barentshavet var spesielt lav dette året og at storparten av fisken derfor trakk inn i det varmere vann på finnmarkskysten. De senere års trålfiske i Barentshavet, som vesentlig beskatter ungtorskbestanden, synes å ha redusert torskeforekomstene vesentlig. Som følge av dette kan en nå ikke lenger gå ut fra at en tallrik årsklasse av ungtorsk i sin tur vil gi seg utslag i stort skreifiske.

Av annen fisk beslektet med torsk har vi sei, hyse, brosme og lange. Seien finnes over alt langs kysten, men utbyttet varierer sterkt fra år til år. Om sommeren er det seifisket i Nordland, Troms og Finnmark som gir størst utbytte. Om vinteren er det store seiforekomster utenfor Møre og Vestlandet. Fisken tas vesentlig med snurpenot.

Hyse fanger en med line, snurrevad og trål. Mer enn ⅔ av årsfangsten tas i Finnmark. Hyse egner seg ikke til salting og brukes helst fersk eller henges til tørrfisk. Fangstene har økt betydelig i de siste åra.

Lange og blålange er viktige som råemner for klippfiskproduksjonen, mens brosme dels tilvirkes til tørrfisk og dels saltes. Disse sortene tas med liner på bankene og på egga, hovedakelig utenfor Møre og Romsdal og ved Færøyane og Shetland. Brosme tas også nordover til Nordkapp.

Makrellfisket er det viktigste fiske på skagerakkysten. Sesongfisket etter makrell på gyteinnsig varer vanligvis fra midten av april og til utgangen av september, men har i de siste sesongene fortsatt lenger utover høsten. I den første tida nytter en drivgarn, senere går en over til å nytte snurpenot. Et annet viktig redskap er dorg.

Fiskeritellingen 1960

Av cand. oecon. Helge Skaug

Det virker kanskje noe overraskende at fiskeritellingen i 1948 er vår eneste fullstendige telling på området, i betraktning av næringens betydning for landet. Det kan imidlertid nevnes at en departemental komité som skulle «undersøke spørsmålet om nye ervervsmuligheter for fiskeribefolkningen», planla en fiskeritelling 1939—40. På grunn av okkupasjonen kunne selvfølgelig heller ikke denne tellingen bli holdt.

Fiskeritellinggen i 1948 kastet nytt lys over en rekke forhold hvor en tidligere helt eller delvis manglet statistikk. De strukturelle endringer som for alvor begynte å gjøre seg gjeldende i begynnelsen av 1950-årene, medførte økende interesse fra fiskerihold for å følge utviklingen i næringen ved relativt hyppige undersøkelser. Det ble drøftet og delvis utarbeidet planer for representative fiskeritellinger — f. eks. hvert 2. år, supplert med mer fullstendige tellinger hvert 5. eller 10. år, men disse planene ble aldri satt ut i livet. — Det forelå ellers forslag om å holde fiskeritelling nr. 2 i 1958, men heller ikke dette ble noe av. Her skal det imidlertid gjøres merksam på at Fiskeridirektoratet foretar årlige spesialundersøkelser om deltaking, lønnsomhet m. v. i enkelte av våre økonomisk viktigste fiskerier, som vintersildfisket, Lofotfisket og trålfisket.

Den nye fiskeritellingen skal holdes samtidig med Folketellingen, sannsynligvis 1. november. Dette medfører praktisk/økonomiske fordeler ved at de samme tellerne stort sett vil få å gjøre med innsamling av de statistiske opplysninger til begge tellingene, samtidig som ordningen gir visse muligheter for kontroll av opplysninger på skjemaet for fiskerne.

Til fiskeritellingen i 1948 ble det innhentet opplysninger om fiskernes boligforhold. Dette er sløyfet i utkastet til denne fiskeritellingen, fordi det i forbindelse med Folketellingen også skal være boligtelling.

Fiskeritellingen 1960 vil heller ikke omfatte tilvirkeranlegg. De resultater en oppnådde på dette området ved 1948-tellingen var nemlig lite tilfredsstillende. En har derfor funnet det mer hensiktsmessig å innhente oppgaver over tilvirkeranlegg m. v. i forbindelse med Byråets produksjonsstatistikk.

I det følgende skal vi se litt nærmere på hvilke utvidelser — sammenliknet med forrige fiskeritelling — som er foreslått, og hva en særlig venter å få ut av fiskeritellingen i 1960.

Fiskefarkoster.

Ved å nytte Fiskeridirektørens register over merkepliktige fiskefarkoster vil en lette arbeidet med å få en fullstendig oversikt over hele fiskeflåtens størrelse og sammensetning. Administrasjonen har hittil savnet en ordentlig oversikt over de såkalte tilhørende båter eller hjelpebåter, noe en altså venter å få rettet på ved denne tellingen. (I 1948 var ikke alle fiskefarkoster med mekanisk framdrift registreringspliktige, og det ble satt en nedre grense på 20 fot for de farkoster som skulle telles.)

Den tekniske utvikling det siste decennium har satt spor etter seg innen fiskeflåten. En moderne større fiskefarkost har i dag kanskje både ekkolodd, asdic-anlegg, radiopeileapparat og radar. Hjelpebåtene har ofte ekkolodd og kanskje også radiotelefon. Dette er ting som selvsagt er av interesse å få med i tellingen. Videre vil det bli

---

Makrellstørjen hører hjemme i sydligere farvann og kommer om sommeren og høsten på næringsvandring til norskekysten. Den fanges langs hele kysten fra Rogaland til Troms. Utbyttet er sterkt varierende etter at en i 1948 tok til å nytte snurpenot. Etter 1951, da snurpenota ble vanlig, har fangstene i de beste årene vært oppe i 10—11 000 tonn.

Fisket etter pigghå er for en stor del en spesialitet for Sogn og Fjordane fylke, hvor omkring 80 prosent av fangsten føres i land. Pigghåen tas om vinteren på kysten av Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane. Sommer og høst foregår fisket på Tampen, ved Shetland, Rockall m. v.

Reker tas med en spesiell sort trål, den eneste bunntrål som også er tillatt nyttet innenfor fiskerigrensen. Reker finnes langs hele kysten og i arktiske farvann, men bare de felt hvor det lar seg gjøre å drive trålfiske kan beskattes. Nye egnede trålfelt oppdages stadig, og avtaket bygges etter hvert ut. Det har derfor vært en stadig vekst i rekefisket.

En gjennomgåelse av fisket etter de mest betydningsfulle arter viser at fisket for en stor del faller i bestemte sesonger med de største fiskeriene, vintersild- og skreifisket, konsentrert i begynnelsen av året. Også utbyttet av en rekke andre viktige sorter som loddetorsk, islandssild, brisling, makrell, makrellstørje og lodde er utpreget sesongbetont. Dette forhold ved siden av at fisken er lett bedervelig, skaper store vansker ved tilretteleggelsen av avsetningen og utbygging av anlegg for tilvirkning av fangsten. Nå som

(Forts. side 16).

lagt vekt på å vise hvordan de ulike typer og størrelsesgrupper av fiskefarkostene faktisk blir nyttet; både til fiske og forskjellige andre formål (jamfør f. eks. konkurransen mellom dieselbiler og farkoster i fraktfart på Sunnmøre).

Det vil bli innhentet oppgaver både over påkostninger i alt og alminnelig vedlikehold i tellingsperioden, noe som blant annet er av betydning i forbindelse med beregninger over kapitalinnsatsen i de ulike fiskerier. Ellers vil en forsøke å få bedre oppgaver over farkostenes «aktuelle omsetningsverdi» — muligens på utvalgsbasis — enn det er grunn til å tro oppgaver over assuranseverdi vil gi.

I likhet med 1948-tellingen vil det bli spurt om pantegjeld på fiskefarkostene, men dessuten om farkosteiernes *totale* gjeld. En vil ikke denne gang spørre om hvor meget av farkostgjelden som eventuelt er løsgjeld, da det neppe lar seg gjøre å fordele løsgjeld på bestemte slags kapitalobjekter (redskapsutstyr, boliginventar m. v.).

Fiskeredskaper.

På dette området har også utviklingen til dels vært gjennomgripende de siste år. Det kan sikkert mange fiskere bekrefte som f. eks. har beholdninger av fullt brukbare, men ikke salgbare torskegarn av bomull/hamp. I dag blir det praktisk talt bare nyttet slike garn av syntetiske fibre eller nylon.

I tellingen vil en vise hvor stor del av de forskjellige redskapstyper som er av nylon. Ellers vil en spørre alle eiere av fiskeredskap om hvilke redskaper som har vært i bruk de to siste årene, og hvor mange redskaper som gikk tapt i løpet av tellingsperioden.

Også for redskapenes vedkommende vil det bli innhentet oppgaver over påkostninger og nyanskaffelser siste året.

En vil legge vekt på at bare brukbare redskaper kommer med i tellingen.

Rorbuer, sjøhus m. v.

For å få en mer fullstendig oversikt over den plasskapasitet som står til disposisjon for fiskerne i de forskjellige distrikter, vil det også bli spurt om soveplasser i hus og rom som eies av andre enn fiskere. Utviklingen her har som kjent gått i retning av at de egentlige rorbuer etter hvert blir kondemnert eller tatt i bruk for andre formål, mens fiskerne mange steder disponerer sove-, oppholds- og kokerom under samme tak som fiskersamvirkelig, tilvirkeranlegg etc.

Det er likeledes den samlede kapasitet en tar sikte på når det gjelder hus eller rom for oppbevaring av redskaper og båter og hus eller spesialrom for egning og bøting.

Verdien av rorbuer, sjøhus m. v. vil en beregne sentralt på grunnlag av oppgaver over byggeår, byggemåte og gulvareal, noe som nok vil medføre adskillig revisjonsarbeid. På den annen side kan en vel sette spørsmålstegn ved kvaliteten av verdioppgaver på grunnlag av individuelle skjønnsmessige anslag, som en har små muligheter for å kunne kontrollere.

Fangstverdi og fiskernes inntekt.

Oppgaver over brutto fangstverdi er av stor betydning, blant annet for Fiskeridirektoratets videre arbeide med å klarlegge driftsøkonomiske forhold i fisket. Slike oppgaver vil bli søkt innhentet via kommunekassererne (utvalg av fiskefarkoster) som etter bestemmelsene om sikringstrekk får inn fullstendige oppgaver over all fangst levert til salgslag, tilvirkere etc. av eiere av farkoster som er registrert i vedkommende kommune. Oppgaver av denne art er ellers av interesse i forbindelse med Brofoss-komitéens forslag om å stimulere til bygging av en flåte av større fiskefartøyer.

Inntektsoppgaver for fiskerne vil trolig bli tatt som et utvalg fra skatteprotokollene. Nå er antatt inntekt selvsagt ikke noe godt grunnlag å bygge på, men noe bedre kan en vel neppe regne med å få i tilknytning til en alminnelig telling. Ihvertfall håper en på dette grunnlag blant annet å kunne sie *noe* om i hvilken grad bemanningsproblemene henger sammen med fiskernes inntektsforhold.

Bedre utnytting av opplysningene på skjemaene.

Det moderne maskinelle utstyr som vil bli nyttet gjør det mulig — uten vesentlige merkostnader — å «tyne» langt mer ut av det statistiske materialet enn før. Samtidig vil en ta hensyn til behovet for distriktsvise data, noe som trolig Områdeplanleggingskontorene i første rekke vil ha nytte av.

På enkelte områder vil det bli foretatt relativt detaljerte kryssgrupperinger. Et aktuelt spørsmål er f. eks. omfanget av «undersysselsettingen» blant hoved- og biyrkefiskere i de ulike strøk langs kysten. Ved å kombinere deltakingen i de forskjellige fiskerier og deltakingen i annet arbeide, arten av annet arbeide enn fiske og deltakingens varighet i de ulike årstider osv. skulle det la seg gjøre å få belyst disse forhold nærmere.

De oppgaver som skal innhentes om verdi, påkostninger og vedlikehold av fiskefarkoster, nyanskaffelser og tap av fiskeredskaper etc. håper en blant annet vil gi et bedre grunnlag for nasjonalregnskapsoppstillinger. De beregninger av denne art som tidligere er gjort i sektoren fiske bygger til dels på usikre anslag. Selv om forholdene i fiskerinæringen på mange måter er mer uensartet og skiftende enn i andre næringer, både kan og bør det gjøres nye framstøt for å bedre statistikken på dette spesielle området.

For lesere som gjerne vil vite når tellingsresultatene vil foreligge, kan opplyses at en regner med å kunne publisere hovedtallene i løpet av sommeren 1962. Forhåpentlig vil alle som på en eller annen måte er engasjert i fiskerinæringens problemer da stå langt bedre rustet til å løse dem.

Ellers er det mitt personlige ønske at Fiskeritellingen 1960 vil bidra til mer nøktern og saklig diskusjon, og mindre polemikk, på dette området hvor følelsesmessige faktorer åpenbart har lett for å gjøre seg gjeldende.

Lønnsutgiftsskatt

Av cand. oecon. Arne Øien

Innledning.

Lønnsutgiftsskatt er en skatteform som har blitt vist relativt liten oppmerksomhet i den «utopiske» skattedebatt i etterkrigstiden. Forfatteren av denne artikkelen mener at det må være grunn til å se litt nærmere på denne skatteformen.

Ordningen med skatt av årets inntekt viste seg i praksis kanskje ikke å fungere så friksjonsløst som enkelte hadde håpet på. Arbeidet med etteroppgjøret har reist spørsmålet om ikke forskottstrekk kan gjøres endelig, slik at etterlikningen bortfaller. I denne sammenhengen har enkelte vært inne på å innføre en særlig lønnsinntektsskatt. Jeg mener at hvis en først går inn på ideen med en lønnsinntektsskatt, bør en overveie om en ikke like gjerne skulle legge denne skatten på arbeidsgiveren istedenfor arbeidstakeren, dvs. gjøre skatten til en *lønnsutgiftsskatt.* Ordningen forutsetter at arbeiderne da er villige til å slå tarifflønnen så pass meget ned at det i utgangssituasjonen blir indifferent både for arbeidsgivere og arbeidstakere hvilken skatteform som velges. Fordelen ved en slik skatteform kommer til syne når man (i tariffperioden) ser på hvilke virkninger det ville ha å endre på skattens størrelse. Etter som tariffavtalen da vil fastsette arbeidernes lønn *etter* skatt, vil myndighetene ved å regulere skatten kunne virke inn på bedriftens produksjonskostnader. Derved har myndighetene sikret seg et nytt virkemiddel i sin økonomiske politikk. Dette virkemidlet vil komme til hjelp i konjunkturpolitikken som et supplement til de virkemidler en i dag ellers har til rådighet.

Det bør for ordens skyld nevnes at den ordning vi her har kalt lønnsutgiftsskatt, ikke faller sammen med det som tidligere har gått under samme betegnelse. Lønnsutgiftsskatt etter vårt forslag kommer i stedet for inntektsskatt på lønnsinntekt. I den tidligere debatt tenkte man seg snarere at lønnsutgiftsskatten skulle komme i stedet for inntektsskatt på bedrifter. Hovedhensikten med den tidligere diskuterte lønnsutgiftsskatten skulle være å få bedriftene til å spare på arbeidskraft. Fra et nasjonaløkonomisk synspunkt har denne målsettingen lite for seg, hvis det er overflod av ledig arbeidskraft i markedet. Hensikten med lønnsutgiftsskatten, slik den er foreslått her, er derfor ikke i enhver situasjon å få bedriftene til å spare på arbeidskraft. Hensikten er som nevnt nedenfor snarere å sørge for balanse på arbeidsmarkedet.

Eksempel på gjennomføring av lønnsutgiftsskatt.

En lønnsutgiftsskatt vil rent praktisk kunne utformes på mange måter. Vi skal her ta for oss et eksempel på hvordan en slik skatt kan tenkes gjennomført. Hensikten med dette eksemplet er først og fremst å illustrere prinsippet. En har således ikke tenkt noe særlig over hvor brukbar ordningen vil være rent administrativt. Den mulighet som skisseres, er først og fremst tenkt som et alternativ til en lønnsinntektsskatt. Det er derfor hensiktsmessig først å gå inn på hvordan en fra det system vi har i dag, kan tenkes å komme fram til et system med en lønnsinntektsskatt. Hovedpoenget med en lønnsinntektsskatt er at lønnsinntekter og andre inntekter skattlegges hver for seg. For lønnsinntektens vedkommende kan en da ha en ordning med trekk i likhet med den en har i dag. Forskjellen fra det nåværende system må imidlertid være at trekket representerer et endelig oppgjør, slik at det ikke blir noen etterlikning. Skal en slik ordning ikke belaste arbeidsgiverne med for meget arbeid, er det formodentlig nødvendig å utforme lønnsinntektsskatten en god del enklere enn den nåværende inntektsskatt. Det ville således spare arbeidsgiverne for meget arbeid om klassefradragene for statsskatt og kommuneskatt ble de samme. Kunne man i tillegg til denne forenklingen gjøre statsskatten for lønnsinntekt proporsjonal, kunne arbeidsgiveren regne ut den samlede lønnsinntektsskatt for hver arbeidstaker under ett. Hele regneoperasjonen ville bestå i å trekke det skattefrie fradrag fra lønnsinntekten og så anvende en bestemt prosentsats på resten.

Andre personlige inntekter enn lønnsinntekter burde formodentlig skattlegges etter omtrent de samme satser og med de samme fradrag som lønnsinntektene. Hvis lønnsinntektsskatten var proporsjonal, burde således også skatten på andre personlige inntekter være det (i hvert fall for relativt lave inntekter). Ønsket man et progressivt ledd inn i den direkte skattleggingen av personlig inntekt, kunne dette eksempelvis gjøres ved en tilleggsskatt for høyere inntekter. Tilleggsskatten kunne legges på summen av lønnsinntekter og andre inntekter. Hvis tilleggsskatten ikke skulle medføre et overveldende administrativt arbeid, måtte imidlertid inntekter opptil en relativt høy grense (la oss si 30—40 tusen kroner) være fritatt for denne tilleggsskatten.

Leseren forstår at å innføre en lønnsinntektsskatt er et temmelig drastisk tiltak. Sammenliknet med gjeldende ordning må den trolig inne-

bære at progresjonen oppheves inntil man kommer opp i temmelig høye inntekter. Etter som skatten endelig liknes ut på hver enkelt lønnsutbetaling, må den også innebære at folk med samme årsinntekt i en del tilfelle skattlegges forskjellig. (Selv om progresjonen oppheves, kan en komme opp i dette tilfellet, fordi en del lønnsmottakere kan få vanskeligheter med å få utnyttet hele det skattefrie fradraget ved hver enkelt lønnsutbetaling.)

Hvor meget en er villig til å avvike fra den nåværende fordeling av skattebyrdene betyr for øvrig meget for spørsmålet om hvor kompliserte skatteberegninger det er nødvendig å pålegge arbeidsgiverne.

Bedriftenes arbeid ville eksempelvis bli svært greitt om en ville gå lenger enn antydet ovenfor og la klassefradragene erstattes med *direkte* tilskott som var uavhengig av inntektenes størrelse. (En fordel for skattytere som i dag ikke får «utnyttet» fradragene fullt ut — formodentlig en *stor* belastning budsjettmessig sett.) I så fall trengte bedriftene bare å gi et samlet oppgjør for alle arbeidere bosatt i samme kommune.

La oss nå se på hvordan en fra en slik lønnsinntektsskattordning som her er skissert, kan komme over til en ordning med lønnsutgiftsskatt. Vi tenker oss først at mesteparten av den kommunale skattleggingen av lønnsinntekter overføres til staten. I dag varierer de kommunale skattører fra 14—18 prosent. De 14 prosent overføres til staten (dette er ikke nødvendigvis et drastisk tiltak etter som kommunene kan få motsvarende tilskott basert på lønnsinntektene som fordelingsgrunnlag). Til å begynne med skal vi ikke ta hensyn til den gjenstående del av kommuneskattleggingen i vårt resonnement.

Ordningen med lønnsutgiftsskatt forutsetter at partene på arbeidsmarkedet kommer sammen og blir enige om nye tariffløner. De nye tariffene fastsettes slik at hvis den tidligere tarifflønnen var kr. 10,— pr. time, og hvis den samlede (marginale) lønnsskatteprosent var 25, så settes den nye tarifflønnen til kr. 10 ÷ 25 prosent = kr. 7,50. Firmaet plikter nå å betale arbeiderne kr. 7,50 som tariffavtalen fastsetter, dessuten plikter firmaet å betale lønnsutgiftsskatt til staten. Antagelig er det mest praktisk å regne lønnsutgiftsskatten av *lønnsbeløpet inklusive lønnsutgiftsskatt.* Skattesatsen settes i utgangspunktet slik at den tilsvarer den tidligere (marginale) skattesats for lønnsinntektsskatt. I det tilfelle vi her har sett på, settes med andre ord skattesatsen til 25 prosent. I utgangssituasjonen vil det altså være slik at bedriftens lønnsutgifter + lønnsutgiftsskatten utgjør det samme etter nyordningen som lønnsutgiftene alene gjorde tidligere. Utgiftsmessig sett har derfor nyordningen hverken medført ulemper eller fordeler for bedriftene.

Etter som lønnsutgiftsskatten skal regnes av «lønnsbeløpet inklusive lønnsutgiftsskatt», vil det være praktisk om arbeidsgiverorganisasjonene publiserer tariffsatsene både eksklusive og inklusive lønnsutgiftsskatt. (Endres skattesatsen i tariffperioden, må da nye tall for «tariffsatser inklusive lønnsutgiftsskatt» sendes ut.)

Arbeiderne på sin side har etter nyordningen krav på de tariff-festede kr. 7,50 pr. time. I tillegg til dette får lønnsmottakerne visse tilskott fra staten. Tilskottet utgjør i vårt tilfelle 25 prosent av lønnsutbetalingen (inklusive lønnsutgiftsskatt) inntil tilskottet når en viss høyde. (Tilskott + inntekt utgjør da like meget som skattefri inntekt under tidligere ordning.) Deretter er tilskottet konstant. Den maksimale størrelsen på tilskottene er gradert etter lønnsmottakerens forsørgelsesbyrde. Hele ordningen er utformet slik at lønnsmottakeren i utgangsposisjonen netto mottar nøyaktig like meget som han gjorde under den tidligere ordningen med lønnsinntektsskatt.

Ordningen med tilskott fra det offentlige arrangeres slik at bedriftene utbetaler tilskottene mot å trekke disse beløpene fra den lønnsutgiftsskatt bedriften betaler inn til myndighetene.

(Hvis tilskottene kunne gjøres *uavhengig* av inntektens størrelse, kunne bedriftene spares for beregning av tilskott som må gjennomføres individuelt, og i stedet gi summariske skatteoppgjør for hver kommune. Dette tilsvarer at en ved en lønnsinntektsskatt erstatter skattefrie fradrag med direkte tilskott, jfr. ovenfor.)

Vi har hittil sett bort fra at det kommunale selvstyre forutsetter at kommunene kan nytte ulike skattører. Dette kan innføres i den skattereform vi nå omtaler ved at bedriftene i tillegg til at de selv betaler lønnsutgiftsskatt, også oppkrever en mindre lønnsinntektsskatt fra arbeiderne. Skatteprosenten for den lave lønnsinntektsskatten forutsettes å variere fra kommune til kommune, slik at kommuner som tidligere hadde lavest skatteprosent setter prosenten for denne skatten til 0. De kommuner som i dag ligger høyest, vil tilsvarende her få en skatteprosent på ca. 5.

Rent regnemessig kan bedriften beregne denne «differanseskatten» sammen med lønnsutgiftsskatten. Arbeidsgiverforeningene forutsettes selvsagt å publisere satsene for tarifflønn inklusive *lønnsutgiftsskatt til staten.* Når bedriften regner ut skatten, kan den imidlertid nytte særlige skattesatser for hver kommune.

La oss nå foreta en sammenlikning mellom en lønnsinntektsskatt og den ordning med lønnsutgiftsskatt som nå er omtalt. I utgangsposisjonen vil hverken arbeidsgivere eller arbeidere tape noe. Likeså får det offentlige samme skatteinntekter som før. Det regnearbeid som bedriftene pålegges ved skatteinnkrevingen skulle være nøyaktig det samme som tidligere. I utgangsposisjonen har nyordningen med andre ord hverken medført fordeler eller ulemper (annet enn de som er forbundet med nyordningens gjennomførelse).

Et poeng ved lønnsinntektsskatt og lønnsutgiftsskatt — sammenliknet med gjeldende ordning — er at satsene må kunne endres på ganske kort varsel. Begge disse forslagene øker der-

for mulighetene til å nytte skattene som middel i konjunkturpolitikken.

Lønnsutgiftsskatt kontra inntektsskatt som økonomisk virkemiddel.

Ser vi bort fra mulige endringer i progresjonen, kan den alminnelige inntektsskatt først og fremst nyttes som økonomisk-politisk virkemiddel ved at den regulerer publikums nettodisponible inntekter og derigjennom den innenlandske etterspørselen. Noen muligheter til spesielt å påvirke etterspørselen etter norske, eventuelt etterspørselen etter utenlandske, varer foreligger ikke. Så lenge progresjonen ikke endres, har en heller ingen muligheter til spesielt å påvirke etterspørselen til visse grupper i folket.

Endringer i «den proporsjonale del» av en alminnelig inntektsskatt, får på mange måter de samme økonomiske konsekvenser som å endre en generell omsetningsavgift. *Helt* de samme konsekvenser får selvsagt ikke disse tiltakene; stimuleres etterspørselen ved å redusere omsetningsavgiften, blir eksempelvis markedsprisene trolig lavere enn om samme etterspørselsstimulanse hadde vært oppnådd gjennom å redusere inntektsskatten. Som virkemidler i konjunkturpolitikken får likevel en proporsjonal inntektsskatt og den alminnelige omsetningsavgift *grovt betraktet* samme funksjon.

Den alminnelige inntektsskatt og omsetningsavgiften kan imidlertid lett bli *utilstrekkelige* som virkemidler hvis de skal være de *eneste* virkemidler som nyttes i konjunkturpolitikken. Brukes disse skattene i en nedgangsperiode til å stimulere den alminnelige etterspørsel, vil dette vel føre til en produksjonsstigning på norske varer. Det er imidlertid ikke bare etterspørselen etter norske varer som vil stige, men også etterspørselen etter utenlandske varer. Importen stiger derfor, mens eksporten blir uforandret (eller kanskje endog går ned). En ekspansiv finanspolitikk i en nedgangsperiode vil derfor føre til et press på betalingsbalansen. *Hvor* ekspansiv politikk en makter å føre, avhenger av hvor store underskott betalingsbalansen kan tåle. Det kan meget vel tenkes at en ikke makter å gjennomføre en full sysselsettingspolitikk på grunn av de betalingsvansker en slik politikk vil føre med seg.

De vansker som er skissert i foregående avsnitt, kan unngås hvis finanspolitikken kompletteres med andre virkemidler. De tradisjonelle virkemidler her er: tollendringer, direkte kontroll av importen og endring av valutakursene. De internasjonale avtaler Norge har inngått, binder oss i dag trolig ganske hardt med hensyn til de to førstnevnte virkemidlene. (Selv om EFTA-avtalen gir oss adgang til å nytte disse virkemidlene i visse situasjoner, kan en vel gå ut fra at myndighetene vil kvie seg i det lengste). Også når det gjelder devaluering, er vi gjennom internasjonale avtaler pålagt visse restriksjoner; det heter at valutapolitikken bare skal nyttes til å justere «strukturelle skjevheter» i betalingsbalansen. En kan derfor reise spørsmålet om Norge i dag har økonomiske virkemidler nok til å føre en effektiv full sysselsettingspolitikk i en drastisk nedgangsperiode.

La oss så gå inn på lønnsutgiftsskatten som økonomisk-politisk virkemiddel. En endring i lønnsutgiftsskatten vil ikke direkte påvirke konsumentenes etterspørsel, derimot vil den påvirke produsentenes produksjonskostnader. Senkes produsentenes lønnsutgifter, får produsentene økede muligheter til å produsere lønnsomt til eksport. På det innenlandske marked vil en reduksjon av lønnsutgiftsskatten kunne virke til et prisfall på norske varer, og norske varer vil derfor i noe sterkere grad enn før bli foretrukket framfor utenlandske varer.

Vi ser at vi med lønnsutgiftsskatten har fått inn et helt nytt finanspolitisk virkemiddel. Sammen med omsetningsavgiften skulle dette virkemidlet kunne sørge for at vi *samtidig* kan opprettholde full sysselsetting, og en rimelig betalingsbalanse i internasjonale nedgangskonjunkturer.

Virkningen av å endre lønnsutgiftsskatten blir bare slik som beskrevet ovenfor så lenge det er ledig arbeidskraft i markedet. I en situasjon med utpreget knapphet på arbeidskraft vil det trolig sikre «optimal» allokering av arbeidskraften om en *hever* lønnsutgiftsskatten, slik at en del etterspørsel etter arbeidskraft faller bort. Helt generelt bør lønnsutgiftsskatten (i samspill med andre virkemidler) nyttes til å opprettholde full sysselsetting uten knapphet på arbeidskraft.

Det har interesse å studere hvordan vårt nye virkemiddel, lønnsutgiftsskatt, virker i forhold til de økonomisk-politiske virkemidler som tidligere har vært drøftet i økonomisk teori. Jeg har sett litt på dette problemet innenfor noen enkle modeller. Resonnementet er litt for komplisert til at det egner seg til verbal gjengivelse. En skal derfor her bare kort gi resultatet av analysen. (For de som måtte være interessert, er selve modellresonnementet gjengitt som et tillegg til artikkelen). Det viser seg at for en rekke sentrale økonomiske størrelser virker en nedsettelse av lønnsutgiftsskatten stort sett på samme måte som en devaluering kombinert med en nedsettelse av den generelle omsetningsavgiften. (Omsetningsavgiften må settes så mye ned at den prishevende virkning av en devaluering på importerte varer nøyaktig oppheves.) De sentrale økonomiske størrelser vi her tenker på er: avsetningen innenlands av alle norske og utenlandske varer, produksjonen av alle norske varer, sysselsettingen, markedsprisene og betalingsbalansen regnet i utenlandsk valuta. På faktorpriser og betalingsbalansen regnet i norsk valuta får derimot de to typer av tiltak vi her har sammenliknet, ulike virkninger.

Til tross for at de modeller som ligger til grunn for dette resonnementet er nokså enkle, tror jeg likevel vi grovt har kartlagt hvordan vårt nye virkemiddel fungerer i forhold til mer konvensjonelle virkemidler. Likevel må vi ikke glemme at de resultater som er gjengitt ovenfor, representerer en forenkling. Modellene spesifiserer ingen pengepolitikk; dette må nærmest oppfattes

dit hen at pengepolitikken «følger passivt med».

Våre enkle modeller tok ikke hensyn til de muligheter for valutaspekulasjon som vil oppstå om valutakursene til stadighet skulle reguleres. Å endre lønnsutgiftsskatten gir selvsagt ingen slike virkninger. Lønnsutgiftsskatten skulle derfor være bedre egnet enn valutakursene til å drive konjunkturpolitikk over relativt kort sikt.

Leseren vil huske fra litteraturen om internasjonal handel at det ikke alltid er slik at betalingsbalansen kan bedres ved devaluering. Modellresonnementene tyder på at noe tilsvarende må gjelde for reduksjon i lønnsutgiftsskatten. Betingelsene for at lav lønnsutgiftsskatt (evt. i kombinasjon med andre tiltak) skal gi bedret betalingsbalanse er ikke undersøkt.

Ved diskusjonen av den alminnelige inntektsskatt som økonomisk-politisk hjelpemiddel så vi ovenfor bort fra mulighetene for å endre progresjonen i skattleggingen. Ved å endre progresjonen i inntektsskattleggingen kan myndighetene til en viss grad påvirke inntektsfordelingen i samfunnet. Vi forutsatte ovenfor at en tilleggsskatt på høye inntekter skulle innføres samtidig med lønnsutgiftsskatten. Denne skatten skulle imidlertid bare legges på meget høye inntekter. Mulighetene for å regulere inntektsfordelingen blir derfor langt mindre ved en lønnsutgiftsskatt enn det de er i dag; (derimot skulle mulighetene for inntektsregulering bli nøyaktig de samme som under en lønnsinntektsskatt). Jamført med det skattesystem vi har i dag vil altså innføringen av en lønnsutgiftsskatt gi bedre muligheter til å drive konjunkturpolitikk, men dårligere muligheter til å drive inntektsfordelingspolitikk.

Avsluttende merknader.

Denne artikkelen må ikke forstås dithen at jeg uforbeholdent mener at en lønnsutgiftsskatt bør innføres. Det er tross alt et langt skritt fra å mene at et forslag er verd nærmere overveielse til å mene at forslaget bør gjennomføres. En rekke problemer av betydning for en endelig avgjørelse er overhodet ikke berørt i denne artikkelen.

Et slikt problem er om omleggingen til lønnsutgiftsskatt vil endre vesentlig på arbeidsgivernes og/eller arbeidstakernes reaksjoner ved lønnsoppgjør. Etter som tarifforhandlingene da bare vil omfatte lønningene eksklusive skatt, vil arbeidsgiverne være i villrede om hva deres samlede lønnsutgifter vil bli i tariffperioden. I tillegg til nettolønnen må jo arbeidsgiverne også betale lønnsutgiftsskatt. Arbeiderne på sin side står også i en ny situasjon for så vidt som de vil være trygge på at den avtalte tariffen ikke vil bli beskåret av inntektsskatter.

I praksis vil det vel være slik at skattene ikke kan endres hvor mye det skal være. Det blir derfor bare innen visse grenser at vi kan drive konjunkturpolitikk med en lønnsutgiftsskatt. Om grensene er så vide at lønnsutgiftsskatten likevel vil være til vesentlig hjelp, er et vanskelig spørsmål som vi i øyeblikket vet lite om.

Lønnsutgiftsskatten byr trolig på muligheter i retning av geografisk diskriminering i skattleggingen, som kan bidra til å løse problemet med distriktsarbeidsløshet. Ønsker og muligheter i denne retningen kan bli et vesentlig moment i drøftingen av en slik skatt.

De rent administrative vansker som en lønnsutgiftsskatt vil medføre, har ikke blitt særlig belyst ovenfor. En har nøyd seg med å peke på at disse administrative vanskene formodentligvis vil være de samme som en overgang til *lønnsinntektsskatt* vil medføre.

Innføringen av en lønnsutgiftsskatt burde kanskje gå sammen med innføringen av andre tiltak. Eksempel på et tiltak som kanskje burde overveies, er å opprette et skille i skattleggingen mellom «earned» og «unearned income». Et slikt skille ville formodentlig gjøre det lettere å føre en inntektsfordelingspolitikk under et system med lønnsutgiftsskatt enn det ellers vil være. Å skille mellom «earned» og «unearned income» er imidlertid et spørsmål som alene krever en større utredning, bl. a. vil visstnok de rent administrative vansker bli betydelige.

*

Endringer i skattesystemet vil bare være «hensiktsmessige» eller «uhensiktsmessige» i relasjon til en politisk målsetting. Hensiktsmessigheten av et skatteforslag må derfor i siste instans avgjøres på ansvarlig politisk hold. Skatteforslag fra fagøkonomer og andre «upolitiske eksperter» må derfor i en viss forstand alltid bli «utopiske».

Avgjørende for mottagelsen av et skatteforslag på politisk hold er ikke bare hvordan nyordningen ville virke rent objektivt. Velgernes evne til å forstå ordningens virkemåte får en selvstendig betydning. Det er heller ikke nok å peke på hvordan en slik ny ordning kunne praktiseres. Det er også viktig hvordan de ulike interessegrupper mener regjeringen faktisk ville komme til å praktisere en slik ordning.

Modellresonnement.

Variabel-liste:

x = produksjon av norske varer
N = sysselsetting
W = pengelønn når det er inntektsskatt på lønnsinntekter
w = pengelønn etter at lønnsutgiftsskatt er innført
x^E = norsk etterspørsel etter norske varer og tjenester (i kvantum)
y^E = norsk etterspørsel etter utenlandske varer og tjenester (i kvantum)
P = faktorpris på norske varer og tjenester
Q = pris på importerte varer og tjenester c.i.f.
B = overskottet på betalingsbalansen regnet i norske kroner
V = «dollar»-kurs (uttrykt som kroner pr. dollar)
p = verdensmarkedets priser regnet i «dollar» på slike varer og tjenester som Norge produserer
q = verdensmarkedets priser regnet i «dollar» på slike varer og tjenester som Norge importerer

b = overskottet på betalingsbalansen regnet i dollar
T = skattesats for proporsjonal inntektsskatt
O = skattesats for generell omsetningsavgift
L = skattesats for lønnsutgiftsskatt.

Modell I:

(I.1): $x = \varphi(N)$

En produktfunksjon for produksjonen av norske varer og tjenester. Modellen er ment til analyse over relativt kort sikt. Realkapitalen kan da tas som gitt, og er derfor ikke spesifisert i (I.1).

(I.2): $\frac{d\varphi}{dN} = \frac{W}{P}$

Produsentene opptrer som prisfaste kvantumstilpassere på relativt kort sikt. I denne modellen er «Norges» stilling overfor utlandet så vidt svak at «monopol-tendenser» ikke passer inn i bildet. Det fremgår av relasjonen at vi ikke har innført noen lønnsutgiftsskatt i modellen ennå.

(I.3): $x^E =$

$$\varphi_x \left\{ P(1+O),\ Q(1+O),\ \left[Px - WN \right](1-T),\ WN(1-T) \right\}$$

En etterspørselsrelasjon for norske varer (investeringsetterspørsel og konsumetterspørsel). Som argumenter har vi markedsprisene, disponibel eierinntekt og disponibel lønnsinntekt. Relasjonen antas å være homogen av grad 0 i disse størrelsene; slik at etterspørselen i kvantum blir uforandret om alle priser og inntekter multipliseres med samme konstant.

Merk at pengepolitikken ikke kan påvirke (I.3). Skal denne forutsetningen være realistisk, må vi tenke oss at pengepolitikken «tilpasses prisnivået til enhver tid» (eksempelvis slik at renten holdes konstant i et «fritt» pengemarked).

(I.4): $y^E =$

$$\varphi_y \left\{ P(1+O),\ Q(1+O),\ \left[Px - WN \right](1-T),\ WN(1-T) \right\}$$

En etterspørselsrelasjon for utenlandske varer. Ellers gjelder samme kommentar som til (I.3).

(I.5): $P(x - x^E) - Qy^E = B$

«Betalingsbalanse-relasjonen». Vi regner med at ferdigvaremarkedet for norske produkter blir klarert til enhver tid. $x - x^E$ (dvs. norsk produksjon ÷ norsk forbruk) er derfor lik eksporten av norske varer regnet i kvantum.

(I.6): $P = V \cdot p$

(I.7): $Q = V \cdot q$

(I.8): W = gitt ved lønnsforhandlinger.

Som før nevnt er modellen ment å gjelde over relativt kort sikt. Det framgår av (I.8) at vi nærmest studerer hva som skjer «innen tariffperioden».

(I.9): V = betraktes som fastlåst.

(I.9) følger av at vi foreløpig er interessert i hva som kan utrettes bare ved finanspolitiske tiltak.

(I.10): p = gitt fra verdensmarkedet.

Modellen er ekstrem for så vidt som både eksport- og importpriser i «dollar» bestemmes fullstendig av verdensmarkedet; norsk tilbud og etterspørsel er her helt uten betydning. Etter som vi ikke har varer som bare produseres i Norge til norsk forbruk i vår modell, er det norske faktorprisnivået med dette fullstendig fastlagt utenifra (her forutsettes hele tiden gitt valutakurs).

(I.11) q = gitt fra verdensmarkedet.
Jfr. kommentar til (I.10).

(I.12, 13): T og O = styringsparametre.

Fordi (I.3) og (I.4) er homogen av grad 0 i markedspriser og inntekter, kan alle argumentene i funksjonene på likningenes høyresider divideres med samme konstant uten at venstresidene endres. Vi dividerer med (1+O) og får:

(I.3'): $x^E = \varphi_x \left\{ P,\ Q,\ \left[Px - WN \right] \frac{1-T}{1+O},\ WN \frac{1-T}{1+O} \right\}$

(I.4'): $y^E = \varphi_y \left\{ P,\ Q,\ \left[Px - WN \right] \frac{1-T}{1+O},\ WN \frac{1-T}{1+O} \right\}$

For «real»størrelsene: x, N, x^E, y^E, B er bare parameteren $K = \frac{1-T}{1+O}$ av betydning.

Erstatter vi relasjonene (I.3) og (I.4) med henholdsvis (I.3') og (I.4'), ser vi at skatteparametrene T og O bare forekommer som ledd i følgende uttrykk i modellen: $\left(\frac{1-T}{1+O}\right)$. Straks dette uttrykket er fastlåst, er derfor alle variable i modellen fastlåst. Våre to styringsparametre gir oss derfor bare én frihetsgrad i politikken. Vi kan derfor fastsette *enten* N *eller* B etter ønske, men ikke begge disse størrelsene. (Strengt tatt er det foregående galt. I modell I bestemmes N, x, W, P, V og p ut fra relasjonene (I.1), (I.2), (I.6), (I.8), (I.9) og (I.10) som danner en determinert submodell. Uttrykket $\left(\frac{1-T}{1+O}\right)$ inngår ikke i denne sub-modellen, følgelig kan finanspolitikken *bare* påvirke B *ikke* N i I. Dette skyldes de ekstreme forutsetningene ved (I.10) og (I.11). Lar vi norsk tilbud og/eller etterspørsel bety noe på prisene på verdensmarkedet, blir det foregående resonnementet riktig.)

Modell II:

Vi innfører nå en lønnsutgiftsskatt og sløyfer samtidig inntektsskatten på lønnsinntekt. Arbeidsgivernes lønnsutgifter pr. time blir nå w(1+L). Lønningsutgiftsskatten bindes sammen med inntektsskatten på eier-

inntekt slik at $1-T = \frac{1}{1+L}$. Den disponible eierinntekt blir nå: $(Px-wN(1+L))\frac{1}{1+L}$, mens den disponible lønnsinntekt blir: (wN).

Modell II er lik modell I på alle punkter unntatt ved de relasjoner som er spesifisert nedenfor. De endringer som er foretatt, er bare de som nødvendigvis følger av endringen i skattesystem. Valutakursen tenkes holdt konstant, fordi vi fremdeles er interessert i hva som kan oppnås bare ved finanspolitikk.

(II.2) $\frac{d\varphi}{dN} = \frac{w(1+L)}{P}$

(II.3) $x^E =$

$$\varphi_x\left\{P(1+O),\ Q(1+O),\ \left[Px-w(1+L)N\right]\frac{1}{1+L},\ wN\right\}$$

(II.4) $y^E =$

$$\varphi_y\left\{P(1+O),\ Q(1+O),\ \left[Px-w(1+L)N\right]\frac{1}{1+L},\ wN\right\}$$

(II.8) w = gitt ved lønnsforhandlinger.

Styringsparametrene L og O forekommer på en slik måte i modell II at de gir oss to frihetsgrader til fastsettelsen av de variable i systemet. Formellt er dette allerede oppnådd ved den nye form som høyresidene av (II.3) og (II.4) har fått. For praktiske anvendelser er det trolig viktigere at L ikke bare inngår ved etterspørselsrelasjonene, men også i (II.2).

Ved de to frihetsgrader finanspolitikken nå gir oss, kan både N og B fastsettes slik som vi måtte ønske.

Modell III:

Hensikten med denne modellen er å vise sammenhengen mellom funksjonsmåten til den nye styringsparameteren vi har innført, og funksjonsmåten til visse andre styringsparametre, nemlig V og O. Valutakursen oppfattes altså nå som en *styringsparameter*.

Vi går ut fra modell II, men foretar overalt det er mulig følgende substitusjoner (størrelsene på venstresiden av følgende relasjoner elimineres):

$V(1+O) = S_2$ $\qquad$ $\frac{1+L}{V} = S_1$

$P = V \cdot p$ $\qquad$ $Q = V \cdot q$

Spesielt blir nå høyresiden av (II.2): $\frac{w(1+L)}{p} = \frac{w}{p} \cdot S_1$;

markedsprisene blir: $P(1+O) = S_2 \cdot p; Q(1+O) = S_2 \cdot q$;

disponibel eierinntekt blir: $(px-S_1 \cdot wN)\frac{1}{S_1}$.

I stedet for B innfører vi dessuten b i relasjon (5). Modell III blir etter dette:

(III. 1) $x = \varphi(N)$

(III. 2) $\frac{d\varphi}{dN} = \frac{w}{p} \cdot S_1$

(III. 3) $x^E = \varphi_x\left\{S_2 p,\ S_2 q,\ \left[px-S_1 wN\right]\frac{1}{S_1},\ wN\right\}$

(III. 4) $y^E = \varphi_y\left\{S_2 p,\ S_2 q,\ \left[px-S_1 wN\right]\frac{1}{S_1},\ wN\right\}$

(III. 5) $b = p(x-x^E)-q \cdot y^E$

(III.6) (jfr. I.8) w = gitt ved lønnsforhandlinger

(III.7,8) (jfr. I.10,11) p og q = gitt fra verdensmarkedet

(III.9,10) (jfr. I,9,12,13) S_1 og S_2 fastlegges via styringsparametrene L, O og V.

Det går fram av modellen at så snart $S_1 = \frac{1+L}{V}$ og $S_2 = (1+O) \cdot V$ er fastlagt ved hjelp av styringsparametrene L, O og V, så er alle variable i modell III determinert. (Merk dog: P, Q og B blir ikke determinert selv om S_1 og S_2 er gitt.) Hva disse variable angår, får vi altså ikke flere styringsparametre om vi i tillegg til lønnsutgiftsskatten innfører valutakursen som variabel. Det omvendte gjelder også: hva disse variable angår, får vi ingen ny styringsparameter om vi i tillegg til valutakursen innfører en lønnsutgiftsskatt som variabel. Å endre lønnsutgiftsskatten, L, er det samme som å endre S_1, mens S_2 holdes konstant. Men samme effekt kan oppnås om V endres, samtidig som O endres, slik at V(1+O) blir uforandret. Eksempelvis: Å minke L, har samme virkning som å øke V (devaluering) — samtidig som O minkes slik at V (1+O) blir uforandret.

*

De resultater vi har kommet fram til vil gjelde innenfor en gruppe modeller og ikke bare den type vi har arbeidet med ovenfor. Vi kan eksempelvis innføre to næringsgrener som ikke forekommer ovenfor: a) en næringsgren som produserer i konkurranse med import og b) en næringsgruppe som produserer varer som hverken importeres eller eksporteres. En slik utbygging endrer ikke de resultater vi kommer fram til. Videre kan vi gi slipp på (I.10) og (I.11) og alternativt oppfatte utlandets økonomi som et speilbilde av den norske. Forutsatt at utlandet forholder seg passivt gjelder våre resultater fortsatt. Men utlandet under ett og Norge kan selvsagt ikke *samtidig* få oppfylt motstridende målsetting vedrørende betalingsbalansen mellom Norge og utlandet. Dette representerer ikke bare et farepunkt (muligheten for «gjengjeldelse») ved lønnsutgiftsskatten, men ved alle former for økonomisk politikk rettet mot eksport/import.

Avgjørende for de resultater vi har kommet fram til er at vi har gått ut fra etterspørselsrelasjoner som er homogene av grad 0 i priser og inntekter. Trolig er det slik at våre resultater «langt på vei» er riktige — bare denne forutsetningen om etterspørselsfunksjonene «langt på vei er riktig». Som en grov tilnærmelse må vel homogenitetsforutsetninger også kunne aksepteres for investeringsetterspørselen? (Hvis dette ikke holder, kan våre resultater likevel være gyldige i det tilfelle der det føres en «kompenserende» pengepolitikk.)

Norge i Frihandelsforbundet

Jan Madsen svarer:

Det første spørsmål som er reist er, såvidt jeg oppfatter det, om en utvikling mot liberalisering forsterker de økonomiske fluktuasjoner og gir en svakere gjennomsnittlig vekst. Dette er vel igjen bl. a. et spørsmål om hva som fremmer den økonomiske veksten best, liberalisme eller planøkonomi. (Spørsmålet er egentlig litt mer komplisert, i det man jo har en helt kontinuerlig skala av systemer, fra det mest ekstreme liberalistiske til den mest gjennomførte planøkonomi. Dette er det sett bort fra i det følgende.)

Det er da særlig to forhold som jeg vil trekke inn i vurderingen. For det første er det jo ikke bare et spørsmål om valg av system, men også om hvordan det blir praktisert. F. eks. har russernes planøkonomi til sine tider vært fullstendig forfeilet på vesentlige områder. På den annen side har man eksempler på at en heldig utformet liberalistisk politikk har gitt meget gunstige resultater.

Dernest tror jeg at hele den aktuelle situasjon i et land vil være avgjørende for effektiviteten av et bestemt økonomisk system. I en gitt situasjon, med ledige ressurser, et høyt teknisk nivå og en oppdemmet etterspørsel kan forholdene ligge til rette for en sterk vekst, uansett hvor passivt regjeringen måtte forholde seg. Veksten kan i en periode tenkes å bli så sterk som landet i det hele har forutsetninger for. I relasjon til vekstspørsmålet kan det da være nokså likegyldig hvilket system man har.

Erfaringene har imidlertid vist at veksten i en liberalistisk økonomi etter hvert kommer til et punkt der den avtar betydelig, eller det kommer et tilbakeslag. Et av de ferskeste eksempler er her utviklingen i De forente stater for en tid tilbake, der industriproduksjonen sank med 13 — tretten — prosent i løpet av 8 måneder. (Det er også verdt å minnes at industriproduksjonen i De forente stater i 1939 var litt lavere enn 10 år tidligere.) Når vi vet at det er fullt mulig å holde full sysselsetting og stadig økonomisk vekst — så langt en kan håndtere valutaproblemene — er det vanskelig å akseptere et system som ikke sikrer at man får gjennomført dette.

Forholdene i det kinesiske samfunn gir et eksempel på at effektiviteten av et økonomisk system må avhenge av de aktuelle forhold i vedkommende land. Det må vel anses som svært lite trolig at dette land med over 600 millioner mennesker skulle kunne løse sine veldige oppgaver ved å basere seg på privat initiativ og «kreftenes frie spill». Det er ingen tilfeldighet at det er en form for planøkonomi som har vunnet fram der, om enn en form vi ikke liker.

På den annen side kan man vel undertiden bli fristet til å filosofere over hvilke resultater som kunne oppnås hvis man tilsatte noen riktig hardkokte forretningsmenn av Farmand-støpning som ledelse i Norges Statsbaner, og ga dem frie hender.

Vi bringer her det tredje svar på det åpne brev om Norges stilling i Frihandelsforbundet som ble offentliggjort i Sosialøkonomen nr. 10, 1959. Ekspedisjonssjef Bjørn Larsen svarte i nr. 10, 1959, og underdirektør Per Tveite i nr. 1, 1960.

En hovedoppgave for en planøkonomisk politikk er å skaffe best mulig grunnlag for en samlet vurdering av samfunnets behov og muligheter, og å klarlegge så langt som råd er hvordan en best kan påvirke utviklingen i samsvar med de mål som er satt. Det er klart at jo mer en ønsker å begrense myndighetenes innvirkning på utviklingen jo mindre interesse vil en slik analyse ha.

Det er her interessant å lese hva pioneren Leontieff skriver i siste nummer av det amerikanske skriftet Foreign Affairs. Han nevner bl. a. den siste store nyvinningen på den økonomiske analysens område, lineær programmering. Dette er som kjent en teknikk som er utviklet bl. a. med sikte på å belyse hvordan en mest fordelaktig kan allokere produksjonsfaktorene i en økonomisk virksomhet. Leontieff peker på at de fleste store amerikanske bedrifter nå har tatt denne teknikk i bruk ved løsning av produksjonsproblemer, til investeringsplanlegging og mange andre problemer. Men i visse kretser av forretningslivet i De forente stater er man alarmert over tanken om at disse metoder skulle bli anvendt på det økonomiske system som helhet, dvs. nettopp en oppgave som teknikken er utviklet for å løse. Det er ingen tvil om, fortsetter Leontieff, at denne holdning skyldes frykt for at en for inngående viten om det økonomiske maskineriets struktur og virkemåte kunne oppmuntre til uønskede forsøk på å regulere den økonomiske utvikling.

Situasjonen er nå den, sier han, at det vitenskapelige studium av forretningslivets problemer er i sterk ekspansjon i De forente stater; men den bredt anlagte forskning som har tatt sikte på å klarlegge hvordan de nye metoder kan anvendes på samfunnsøkonomien i sin helhet har stoppet fullstendig opp på grunn av manglende støtte, finansielt og på annen måte. På den annen side har *russerne* nå innsett hvor nyttig denne teknikk er til å belyse mer omfattende økonomiske sammenhenger, og satser stort på utdanning og forskning på dette felt.

Det er vel sannsynlig at de store og langvarige økonomiske kriser hører fortiden til. Men til-

bakeslagene er vi på ingen måte ferdige med. Til tross for at det teknisk sett er fullt oppnåelig kan vi ikke regne med en vedvarende og betydelig vekst i de store vestlige industriland i årene framover. I De forente stater diskuterer man nå når omslaget kan komme. Usikkerhet om et så vesentlig trekk i et samfunns utvikling som den økonomiske veksten representerer en betydelig svakhet ved et økonomisk system, når årsakene ligger i organisatoriske forhold. Vi bør bare akseptere de begrensninger for veksten som settes av våre økonomiske ressurser, og av kravet om stabilitet og en demokratisk styreform.

Det annet spørsmål som er reist er om det ikke er betenkelig for Norge å gå inn for et økonomisk system som i nokså stor grad innebærer å gi avkall på økonomiske virkemidler fra Statens side, og om ikke vansker med utenrikshandelen i større utstrekning enn tidligere vil måtte slå ut i en senkning av aktivitetsnivået.

Hvorvidt Norge bør gi fra seg virkemidler er et spørsmål om hva vi *får igjen*. Tanken bak avtalen om Frihandelsforbundet er jo å oppnå større markeder og økt internasjonal arbeidsdeling og produktivitet. Dette er fordeler som det kan være riktig å gi fra seg noe for å få del i. Forøvrig legger ikke avtalen om Frihandelsforbundet stort flere formelle bånd på oss enn det som følger av andre internasjonale avtaler vi allerede har sluttet oss til (OEEC, GATT m. fl.). Dessuten innebærer avtalene at også *andre* land er underlagt visse spilleregler.

På den annen side er det nå knyttet en del tabuforestillinger til spørsmålet om hvordan en kan gå fram for å påvirke importen. Under et tilbakeslag i eksporten kan man derfor komme til å gå for langt i retning av å søke å «løse» problemene ved å bremse på den økonomiske veksten. Hvis slike problemer skulle få noe omfang vil det vel bli nødvendig på ny å vurdere de bindinger som foreligger, og om det kan være fordelaktig å gjøre bruk av de unntaksklausuler som eksisterer. Jeg tror det avgjørende for disse spørsmål vil være hva våre politiske myndigheter vil gjøre hvis det skulle oppstå en situasjon, der de tiltak som er nødvendige for å sikre full sysselsetting kommer i strid med den oppfatning andre land har av hva som er good conduct fra Norges side.

Struktur og naturgrunnlag . . .

vintersildfisket ikke kan ventes å gi tilstrekkelig råstoff, står således en rekke sildemelfabrikker uten driftsmuligheter. Betydelige utvidelser har i årene etter krigen foregått i fryseindustrien, og rasjonell drift er også her betinget av noenlunde jevnhet i råstofftilførslene.

Vi har siden den nye trålerloven trådte i kraft i 1951 fått en del større og i særlig grad mellomstore fartøyer som har adgang til å fiske med trål. De viktigste områdene for norsk trålfiske er kysten utenfor Øst-Finnmark og farvannene ved Bjørnøya og Spitsbergen. En betydelig del av vårtorskfangsten i Finnmark består av trålfanget fisk. I alt inngår torsk med 70—80 prosent av den samlede trålfangst av bunnfiskearter. Ellers forekommer sei, hyse og uer i mindre kvanta. Totalt spiller fisket med trål ennå ikke noen vesentlig rolle for norsk fiske. Den trålfangede del utgjør av torsk i alt omkring 15—20 prosent, av hyse mindre enn 10 prosent, av sei 2—3 prosent, men av uer ca. 40—50 prosent.

Som fisket drives i dag etter forekomster som er tett konsentrert på forholdsvis beskyttede felt, er det snurpenota som er det viktigste fangstredskapet. Det gjelder under fisket etter sild, brisling, lodde, makrellstørje, sei og til dels makrell. Under skreifisket i Lofoten spilte nota en viktig rolle i de første år den var tillatt nyttet. Ellers er det bare få steder så tette forekomster at snurpenota kan brukes etter torsk.

Som naturrikdommer er fiskeforekomstene i havet særegne av den grunn at de er felles for en lang rekke land. Dette forhold vanskeliggjør en rasjonell utnyttelse av fiskeforekomstene. Et visst stykke på vei i retning av å regulere fisket også internasjonalt er en kommet i etterkrigsåra i og med at en har fått flere avtaler hvor de land som fisker i nord-atlantiske farvann står tilsluttet. Av størst betydning er London-avtalen av 1946 om minstemål for fisk og minste maskevidde i notredskaper under fiske i Nordsjøen og det nord-østlige Atlanterhav og avtalen av 1949 om fisket i den nord-vestlige del av Atlanterhavet (Vest-Grønland og Newfoundland). Mens den siste vesentlig har gått ut på et samarbeid mellom de interesserte land om vitenskapelige undersøkelser av fiskebestanden, er det i henhold til London-avtalen fastsatt bestemte minstemål for torsk, hyse, rødspette, hvitting m. v. Videre er det for trål og andre notredskaper som nyttes i farvann nord for 66° og i islandske farvann, fastsatt en minste maskevidde på 110 mm og ellers 80 mm. Om dette er tilstrekkelig til å bevare torskestammen i Barentshavet på det nåværende nivå, er ennå ikke klarlagt. Bestemmelsene om minste maskevidde gjelder ikke under fisket etter makrell, sild etc., noe som har betydning for det industrifiske som drives i Nordsjøen og Norskehavet.

I 1951 ble en tvist med Storbritannia om fastleggelsen av kystlinjen ved beregning av sjøterritoriets bredde avgjort til norsk fordel, og siden har også Island lagt det norske prinsipp til grunn. Utstrekningen av territorialfarvannet er i høy grad varierende fra land til land, og i Norge er det et gammelt krav om at vår fiskerigrense skal utvides til 10 eller 12 nautiske mil. Islands utvidelse av sin fiskerigrense til 12 mil i 1958, har gitt dette kravet økt aktualitet.

Staten lønner 15 prosent dårligere enn private

Lønnsstatistikk for sosialøkonomer september 1959

Sosialøkonomisk Samfunn legger herved fram resultatene av statistikken over sosialøkonomenes lønninger i september 1959. Dette er det tredje året Samfunnet har bearbeidd en slik statistikk. 1958-statistikken er publisert i «Sosialøkonomen» nr. 4 for 1959.

Omfang og opplegg.

Lønnsstatistikken for 1959 er lagt opp på samme måte som statistikken for 1957 og 1958. Den skal i prinsippet omfatte alle med sosialøkonomisk embetseksamen som er sysselsatt som lønnsmottakere her i landet. For september 1959 er det i alt bearbeidd lønnsoppgaver for 369 økonomer. Dette gir en dekningsprosent på 75, eller omtrent samme prosent som for statistikken i tidligere år. Det hadde selvfølgelig vært ønskelig med en noe bredere oppslutning om lønnsstatistikken. Det er likevel grunn til å regne med at statistikken, i hvert fall for alle hovedtalls vedkommende, gir et representativt bilde av lønnsforholdene for sosialøkonomer.

Det er bare samlet inn oppgave over lønn i hovedstilling. Lønn for ekstraarbeid som ikke direkte er knyttet til hovedstillingen, er således ikke tatt med i statistikken. De innsendte oppgavene omfatter fast netto månedslønn, overtidsbetaling, naturallønn og pensjonsinnskudd i september. Dessuten er det innhentet opplysninger om gratiale, tantieme og provisjon i 1958. Grunnen til at denne lønnskomponenten er oppgitt for året 1958 og ikke for september 1959, er at gratiale m. v. som regel utbetales på årsbasis. I statistikken er oppgavene over gratiale m. v. omregnet til månedsbasis. Av praktiske grunner kommer vi til å inkludere gjennomsnittlig utbetalt gratiale m. v. for 1958 i lønnen for september 1959. I denne framstillingen vil vi bruke nettolønn (fast netto månedslønn + overtidsbetaling + naturrallønn + gratiale, tantieme, provisjon pr. mnd.) som hovedlønnsbegrep. Oppgavene over eventuelle pensjonsinnskudd er således ikke inkludert i lønnstallene, de vil bli omtalt i et eget avsnitt.

Lønn etter alder og praksisår.

Oppgavene er gruppert på to nær beslektede måter, nemlig etter alder og praksisår. Aldersgrupperingen er tatt med for å lette en eventuell sammenlikning med lønnsstatistikk for andre lønnstakergrupper.

Gjennomsnittlig tjente sosialøkonomene kr. 1 952 i september 1959. Av dette utgjorde kr. 56 eller 3 prosent inntekter utenom den faste nettomånedslønnen.

Tilleggsytelsene skriver seg vesentlig fra overtid, gratiale, provisjon etc., mens naturallønnsandelen er helt ubetydelig.

Tabell 1. Gjennomsnittlig netto månedslønn etter alder.

Alder	Antall	Fast måneds-lønn	Overtid	Natural-lønn	Gratiale provi-sjon etc.	Måneds-lønn i alt
		kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
25—29	29	1 393	52	2	3	1 450
30—34	132	1 752	28	3	37	1 820
35—39	137	1 971	7	6	20	2 004
40—44	55	2 230	10	3	64	2 307
45—49	15	2 214	10	20	47	2 291
I alt	369	1 896	19	5	32	1 952

Praksisår er nyttet som det gjennomgående grupperingskjennetegn. Praksisår er definert som antall år etter embetseksamen (1959 ÷ eksamensåret). Det gir følgelig ikke uttrykk for praksis i nåværende stilling og tar heller ikke hensyn til praksis før eksamen. I denne sammenheng minner vi om at de første kandidater etter nyordningen ble uteksaminert i 1939 (20 praksisår). På grunn av krigen var det et avbrudd i 1942 og i 1944, slik at det ikke forekommer økonomer med 17 eller 15 praksisår.

Begynnerlønnen lå gjennomsnittlig på ca. 1 300 kroner i september 1959, etter om lag 8 års praksis var lønnen nådd opp på gjennomsnittsnivået for alle økonomer, mens kandidatene fra de første eksamenskullene var kommet opp i en gjennomsnittlig månedslønn på kr. 2 800. Grovt regnet viser oppgavene i tabell 2 at lønningene for en årgang sosialøkonomer gjennomgående ligger 5 prosent over lønningene for økonomer fra neste kull. Dette lønnsmessige forsprang er på ingen måte konstant gjennom hele karrieren. Både absolutt og relativt er lønnsforskjellen mellom et eksamenskull og det etterfølgende kull størst de første praksisårene. For kandidater med 1—5 praksisår utgjorde det lønnsmessige forsprang på nærmest etterfølgende kull gjennomsnittlig 140 kroner eller 9 prosent, mens tilsvarende tall var 75 kroner eller 4 prosent i gruppene 5—10 praksisår og 50 kroner og 2 prosent for økonomer med 10—20 arbeidsår etter eksamen.

Tabell 2. Gjennomsnittlig netto månedslønn etter praksisår.

Praksis-år	Antall	Fast måneds-lønn	Overtid	Gratiale provisjon etc.	Månedslønn i alt
		kr.	kr.	kr.	kr.
1	8	1221	106	—	1327
2	16	1428	19	22	1469
3	23	1580	45	7	1632
4	25	1642	22	28	1692
0—4	73	1523	38	17	1578
5	41	1709	36	31	1776
6	27	1709	19	70	1798
7—8	87	1838	17	34	1889
5—8	155	1781	22	40	1843
9-10	48	2128	2	44	2174
11—12	34	2197	12	15	2224
9—12	82	2157	6	32	2195
13-15	31	2135	5	10	2150
16-18	12	2335	—	23	2358
13-18	43	2191	3	14	2208
19-20	16	2597	—	190	2787
I alt	369	1896	19	37	1952

Lønn etter arbeidssted.

Hovedinndelingen i dette avsnittet er statsansatte, privatansatte og kommune- eller fylkesansatte økonomer. Det skulle være unødvendig å definere disse gruppene nærmere. Lønnstall for økonomer ansatt hos disse tre arbeidsgivergrupper er stilt sammen i tabell 3.

Lønnsnivået i den private sektoren ligger fortsatt vesentlig over lønnsnivået i staten, men forskjellen er ikke så stor som i de to foregående år. I 1959 lå gjennomsnittslønnen kr. 294 eller 16 prosent høyere i den private sektor enn i staten. De tilsvarende tall for 1958 var kr. 383 eller 23 prosent. Lønnsforskjellen mellom stats- og privatansatte stiger stort sett både relativt og absolutt med antall år etter eksamen. Blant de privatansatte tjente 34 prosent mer enn 2 200 kr. måneden, mens 21 prosent av de statsansatte tjente over 2 200 kr. De tilsvarende tall for foregående år var henholdsvis 29 og 5 prosent.

Vi har oppgaver fra bare 16 økonomer med kommune eller fylke som arbeidsgiver. Gjennomsnittlig utgjorde månedslønnen for disse kr. 1 925, dvs. at den var noe høyere enn for statsansatte, men lavere enn i det private.

Gratiale, provisjon etc. som spiller en viss rolle for privatansatte, utgjorde gjennomsnittlig kr. 105 for denne gruppen eller 5 prosent av den faste månedslønnen. Disse tilleggsytelser stiger med tallet på praksisår og forklarer omtrent tredjeparten av lønnsforskjellen mellom privatansatte og statsansatte.

De resultater som er kommentert foran gir bare uttrykk for den gjennomsnittlige «lønnskarriere» og skjuler en relativt stor spredning. For å få et inntrykk av hva spredningen betyr, er materialet også gruppert på praksisår og lønnsgrupper (se tabell 3).

Fordi materialet er lite, er det ikke forsvarlig å inndele privatansatte økonomer på næringsgrupper. En særbearbeiding av oppgavene fra 24 økonomer ansatt i bank og forsikringssektoren viser at disse hadde en gjennomsnittlig månedslønn i september 1959 på kr. 2 046, med andre ord mer enn gjennomsnittet for statsansatte, men på den annen side mindre enn sine kolleger i annen privat virksomhet, som hadde en gjennomsnittlig månedslønn på kr. 2 194. Økonomene i bank og forsikring var imidlertid gjennomgående noe yngre enn de andre privatansatte. Innenfor grupper med samme ansiennitet er lønns-

Tabell 3. Sosialøkonomenes netto månedslønn etter arbeidssted og praksisår.

Praksisår og arbeidssted	Gjennomsnittlig lønn					Fordeling på lønnsgrupper							
	Fast lønn	Overtids-betaling	Natural-lønn	Gratiale provisjon etc.	Lønn i alt	1 399 kr. og mindre	1 400 - 1 599 kr.	1 600 - 1 799 kr.	1 800 - 1 999 kr.	2 000 - 2 199 kr.	2 200 - 2 399 kr.	2 400 kr. og over	I alt
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.								
Statsansatte	1 843	18	2	3	1 866	29	48	39	27	53	36	16	248
0-4	1 478	37	4	4	1 523	22	22	6	3	4	1	1	59
5-8	1 751	27	1	3	1 782	7	22	20	11	20	6	2	88
9-12	2 096	—	—	2	2 098	—	2	9	10	16	15	7	59
13-18	2 142	—	1	—	2 143	—	2	3	3	10	11	3	32
19-20	2 352	—	15	—	2 367	—	—	1	—	3	3	3	10
Kommune- og fylkesansatte	1 881	28	—	16	1 925	1	4	1	3	3	2	2	16
5-8	1 674	7	—	14	1 695	1	3	—	—	1	1	—	6
9-12	2 128	136	—	56	2 320	—	1	—	—	—	—	2	3
13-18	1 960	—	—	—	1 960	—	—	1	2	1	1	—	5
Privatansatte	2 026	17	12	105	2 160	5	6	20	20	18	10	26	105
0-4	1 690	42	4	52	1 788	1	—	7	3	2	—	—	13
5-8	1 836	16	7	87	1 946	4	6	12	13	14	5	7	61
9-12	2 341	5	24	92	2 462	—	—	—	3	2	5	10	20
13-18	2 614	25	—	97	2 766	—	—	1	1	—	—	4	6
19-20	3 231	—	60	517	3 808	—	—	—	—	—	—	5	5

Tabell 4. Gjennomsnittlig månedslønn for statsansatte økonomer etter praksisår og etater.

Praksis-år	Departementer		Direktorater		Andre statsetater	
	Antall	Lønn i alt	Antall	Lønn i alt	Antall	Lønn i alt
0-4	8	1 705	23	1 425	28	1 553
5-8	23	1 790	32	1 768	33	1 790
9-12	20	2 244	19	2 041	20	2 007
13-18	9	2 275	9	2 115	14	2 075
19-20	4	2 296	4	2 127	2	3 095
I alt	64	2 018	87	1 789	97	1 834

forskjellen mellom bank og forsikring og annen privat virksomhet ubetydelig.

I tabell 4 er de statsansatte inndelt i 3 grupper, nemlig økonomer ansatt i departementene, direktoratene og andre statsetater. De to første gruppene omfatter det en i alminnelighet kaller sentraladministrasjonen. Gjennomsnittslønnen ligger høyest i departementene. Forklaringen er dels at økonomene i departementene gjennomgående har lengre ansiennitet. Men selv innenfor grupper med samme ansiennitet ligger lønningene i departementene stort sett noe høyere enn i staten ellers.

Lønnsutviklingen.

Fra september 1958 til september 1959 steg sosialøkonomenes månedslønn med 178 kroner eller 10 prosent. En del av denne lønnsøkningen skyldes at de økonomene som statistikken omfatter, gjennomsnittlig hadde en noe lengre praksis i 1959 enn i 1958. Det er i første rekke de små eksamenskull de siste 3 årene som slår ut i materialet på denne måten. En standardberegning med hensyn på praksisår gir som resultat at økonomenes lønninger er gått opp 7 prosent fra 1958 til 1959. Det er samme prosentvise lønnsforbedring som konstatert i tidsrommet september 1957—september 1958.

Tabell 5. Lønnsendringer 1957—1959. Relative tall.

	Antall praksisår					I alt	
	0—4	5—8	9—12	13—18	19—20	Ukorr.	Korr. [1]
Statsansatte							
1957	91	90	93	97	..	90	92
1958	100	100	100	100	100	100	100
1959	110	110	113	106	103	112	110
Privatansatte							
1957	96	99	99	101	..	93	99
1958	100	100	100	100	100	100	100
1959	113	101	101	89	96	106	102
Økonomer i alt							
1957	92	93	94	93	..	91	93
1958	100	100	100	100	100	100	100
1959	109	106	110	100	93	110	107

[1]) Standardberegnet m.h.p. praksisår. Økonomenes fordeling på praksisår i 1958 er nyttet som vekter.

Gjennomsnittslønnen for økonomer ansatt i staten gikk, på samme måte som lønnen for kommune- og fylkesansatte, opp med 12 prosent fra 1958 til 1959, mens lønnsøkningen for privatansatte sosialøkonomer utgjorde 6 prosent i samme tidsrom. En standardberegning med hensyn på praksisår viser en mer moderat lønnsforbedring. For privatansatte med samme antall praksisår gikk således fortjenesten opp med bare 2 prosent i gjennomsnitt fra 1958 til 1959. I den toårs perioden som vi nå har oppgaver for har privatansatte økonomer ikke oppnådd noen vesentlig lønnsforbedring. Forholdet er et annet for statsansatte sosialøkonomer. Disse har i tidsrommet 1957—1959 oppnådd en lønnsforbedring, korrigert for endringer i sammensetningene etter praksisår, på 20 prosent. Fra 1957 til 1958 gikk lønnen til statsansatte opp 9 prosent mot en oppgang på 10 prosent fra 1958 til 1959.

Tabell 6. Statsansatte økonomer fordelt på lønnsklasser og alderstillegg.

Lønns-klasser \ Alders-tillegg	0	1	2	3	4	5	I alt
11	12	12	3	3	1	4	35
12	1	2	2	1	1	1	8
13	2	6	—	—	—	—	8
14	1	4	10	17	4	13	49
16	1	1	4	6	11	11	34
17	1	40	.	.	.	.	41
18	—	11	.	.	.	.	11
19	2	32	.	.	.	.	34
20 og 21	1	3	.	.	.	.	4
Sjefs-reg.	9	.	.	.	.	.	9
Utenom reg.	.	.	.	.	.	.	15
I alt	30	111	19	27	17	29	248

Siste års oppgang i lønningene til statsansatte økonomer er bl. a. et resultat av det halve klasseopprykket fra og med 1. januar 1959, som tjenestemennene fikk ved siste alminnelige lønnsoppgjør. Dessuten fikk økonomene, som andre statstjenestemenn, et indekstillegg høsten 1958. Den lønnsmessige oppvurdering av enkelte stillinger som justerings- og normeringsoppgjøret i staten resulterte i, har også betydd en god del for sosialøkonomenes lønnsforhold. I 1959 var således 15 prosent av de regulativlønte økonomene plasert i laveste lønnsklasse — kl. 11 (se tabell 6), mens tilsvarende tall for året før var 26 prosent. Denne utvikling er ikke bare et resultat av normeringer. Knappheten på fagøkonomer har utvilsomt ført til at staten bare i liten utstrekning kan knytte til seg sosialøkonomer ved å tilby lønn etter kl. 11.

For de få kommune- og fylkesansatte sosialøkonomene viser et forsøk på å korrigere lønnstallene for endringer i fordelingen etter praksisår, en lønnsøkning på 3 prosent fra 1958 til 1959. Det vesentligste av den konstaterte oppgang på 12 prosent i gjennomsnittslønnen fra 1958 til 1959 for denne gruppen, skyldes med andre ord

Hva skal barna hete?

Herr redaktør!

Av Ot.prp. nr. 29 (1959—60) om «Lov om sosialøkonomisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo» fremgår det at Kirke- og undervisningsdepartementet har avvist forslaget fra den økonomiske seksjon ved Det juridiske fakultet om at avlagt 1. avd. eksamen skal gi rett til titelen «cand. mag. i sosialøkonomi». Det fremgår imidlertid også at departementet i og for seg ikke er imot at 1. avd. avsluttes med en selvstendig eksamen av lavere grad, og at de som avlegger denne eksamen får rett til en akademisk titel. Men departementet mener cand. mag.-titelen har så sterk tradisjonell tilknytning til helt andre fakulteter og fag at den ikke bør brukes i dette tilfelle. Problemet synes med andre ord å være å finne en passende titel.

I et foredrag i Det norske studentersamfund 6. febr. uttalte Arnulf Øverland i følge Arbeiderbladets referat: «Jeg er ikke sosialøkonom, men jeg tviler på om denne vitenskap har kommet ut over all vitenskaps begynnerstadium som er magi og trolldom».

Denne uttalelse av hr. Øverland synes å gi løsningen på vårt titelproblem. Undertegnede vil foreslå at de som avlegger 1. avd. eksamen i sosialøkonomi får rett til titelen «cand. magi».

L. G.

---

at statistikken for 1959 omfatter økonomer med gjennomgående lengre ansettelsestid enn statistikken for foregående år.

Pensjonsforhold.

De fleste sosialøkonomene er gjennom sin arbeidsgiver knyttet til en pensjonsordning. Dette må selvsagt også tas i betraktning ved vurderingen av økonomenes lønnsforhold. Uten å foreta grundige analyser av de enkelte pensjonsordninger er det imidlertid ikke mulig å foreta en hensiktsmessig verdsetting av pensjonsrettighetene. Dette er grunnen til at denne undersøkelsen er begrenset til å omfatte lønn eksklusive verdien av eventuelle pensjonsrettigheter. Som et supplement til framstillingen foran skal vi imidlertid i dette avsnittet gi en kort oversikt over opplysningene om økonomenes medlemskap i pensjonskasser og deres pensjonsinnskudd.

Tabell 7. Sosialøkomenes pensjonsforhold.

	Med pensj.o.			Uten pensjonsordning				
				Ans. i bedrifter med pensjonsordning				
	Bet. innskudd	Fri pensj.ordn.	I alt	ikke med pga. kort ans. tid	ikke med av andre grunner	Ans. i bedr. uten pens.ordn.	I alt	I alt
Statsansatte	240	—	240	—	7	1	8	248
Departementer	64	—	64	—	—	—	—	64
Direktorater	86	—	86	—	1	—	1	88
Andre statsetater	90	—	90	—	6	1	7	97
Kommuneansatte	10	5	15	—	1	—	1	16
Privatansatte	47	38	85	9	3	8	20	105
I alt	297	43	340	9	11	9	29	369

Vel 90 prosent av de sosialøkonomene som omfattes av statistikken, var medlem av en bedriftspensjonsordning. Pensjonsdekningen var høyest for de statsansatte (97 prosent) og lavest for de privatansatte (81 prosent). Av de 16 kommuneansatte økonomer var 15 medlemmer av pensjonskasse. De privatansatte er imidlertid i realiteten gunstigere stilt med hensyn til pensjonsrettigheter enn prosenttallene ovenfor viser. I tillegg til dem som alt står i pensjonskasse, er nemlig 9 prosent av de privatansatte sikret ordnede pensjonsforhold dersom de fortsetter hos samme arbeidsgiver.

Samtlige statsansatte med pensjonsrettigheter betalte innskudd til sin pensjonskasse. Pensjonsinnskuddet utgjorde i gjennomsnitt for disse kr. 112 pr. måned eller 6,0 prosent av fast månedslønn eksklusive pensjonsinnskudd. Regnet i prosent av fast lønn inklusive pensjonsinnskudd (fast bruttolønn) utgjorde pensjonsinnskuddet 5,7 prosent.

Av de privatansatte økonomene med pensjonsrettigheter hadde 45 prosent gratis pensjonsordning. For dem som betalte innskudd var dette av omtrent samme størrelsesorden som for de statsansatte. For alle privatansatte sosialøkonomer med pensjonsrettigheter (både de som betaler innskudd og de som har fri pensjonsordning) utgjorde pensjonsinnskuddet om lag 3 prosent av fast nettolønn.

HAR DU LEST?

Internasjonale likviditetsproblemer

I «The Banker», januar 1960, skriver professor *Robert Triffin* om internasjonale likviditetsproblemer og legger fram en plan med sikte på å løse disse problemene gjennom en utbygging av Det internasjonale valutafond. Professor Triffin foreslår at alle medlemsland skal deponere 20 prosent av sine valutareserver hos Fondet. «These deposits could be used for international payments; they would be perfect substitutes for gold in international transactions, and members could, if they wished, convert holdings they acquired in excess of the 20 per cent minimum into gold at the Fund». Forfatteren mener at de fleste land (med Storbritannia, USA, Belgia og Sveits som de viktigste unntak) kunne oppfylle sine forpliktelser under en slik ordning ved å deponere sterling- og dollarreserver som de nå holder. «The Fund could, in fact, take over the international central banking functions of London and New York (although they would continue to do international commercial banking).»

Inflasjon og økonomisk vekst

Det internasjonale pengefonds «Staff Papers», oktober 1959, inneholder en artikkel av lederen for Fondets statistiske avdeling, *U Tun Wai,* om «The relation between inflation and economic development». Forfatteren reiser følgende spørsmål: «Do the relevant statistics provide an answer to the question whether different rates of development tend to be systematically associated with different rates of inflation?» På grunnlag av statistikk fra 31 økonomisk underutviklede land kommer forfatteren fram til denne konklusjonen: «For the less developed countries in general, the findings did indeed prove to be inconclusive; but for most of the small number of individual countries for which the available statistics cover periods in which the rates in price increase differ significantly, the evidence suggests that the rate of growth was higher when the rate of inflation was lower.»

Systemanalyse og statistikkproduksjon

I en artikkel «Förslag till organisation av ett svenskt statistiskt system» i Ekonomisk Tidsskrift, nr. 4/1959, gir *Tore Dalenius* et interessant bidrag til den statistikkdebatt som har pågått i Sverige de siste årene. Forfatteren hevder at en fruktbar diskusjon om den offisielle statistikkproduksjonens mål og midler er umulig uten at man først blir enig om hvordan man skal vurdere alternative tiltak. I artikkelen gir Dalenius først en kort framstilling av ett instrument — systemanalyse — for en slik vurdering. Deretter legger han fram et forslag til organisasjonsplan for et svensk statistisk system; planen er det konkrete resultat av et forsøk på å ta systemanalysen til hjelp for å klargjøre hva som må gjøres. Til slutt diskuterer forfatteren mulighetene for å realisere den organisasjonsplanen han foreslår.

Rostow's empiriske villkatt

Economist, 6. februar, kommenterer den livlige internasjonale debatt som er kommet i gang omkring professor *W. W. Rostow's* artikler om økonomisk vekst (omtalt i denne spalten i nr. 7, 1959). Professor Rostow er blitt angrepet med like stor heftighet fra venstre og høyre: i Pravda for sin empirisk begrunnede påstand om at det fører mange veier til økonomisk vekst; i det amerikanske tidsskriftet Fortune for sin — også empirisk begrunnede — påvisning av den store rolle som staten over alt har spilt på visse stadier i den økonomiske vekstprosess. Economist bemerker at «Professor Rostow has indeed put an empirical wildcat among the theoreticians' favourite pigeons».

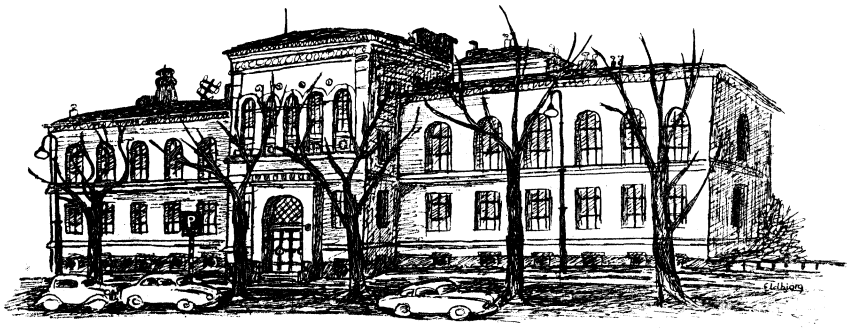

Trangt i Frederiksgate

For første gang på lange tider er det blitt trangt om plassen i Frederiks gate. I fjor begynte det 20 studenter, i år er det 35 som går på begynnerforelesningene i statistikk. Samtidig slutter det 5—6 kandidater om året. Alle plassene på lesesalen er beslaglagt, og en kan spørre seg selv hva vi skal gjøre med de 30 nye studentene vi kan gjøre regning med neste semester. Det har gått rykter om at utvalget planlegger å innføre en alles kamp mot alle for lesesalsplassene, med reserverte plasser bare for eksamenskandidater og utvalget selv. Vi spør formannen i utvalget, *Frank Svendsen,* om disse ryktene har noe for seg.

— Ikke tale om noe slikt foreløpig, sier Svendsen. Men dersom det begynner like mange studenter i år som i fjor, må vi foreta oss noe. Først og fremst får vi se å få flyttet alle forelesningene opp i Store Auditorium, så plassene i seminarrommet blir frigjort. Hvis ikke det strekker til, blir det vel ikke annet å gjøre enn å forby reserverte plasser for andre enn eksamenskandidater. Men vi får håpe at vi ikke kommer så langt.

Det er faktisk et større problem med ledere for seminar og kollokviegrupper. Nå har 15 meldt seg på til statistisk seminar i 1. avdeling for eksempel, og det er for mange. De burde bli delt i 2 grupper, men det har vi ikke ledere nok til.

Dessuten mangler vi skapplass, og snart blir vi sittende på fanget til hverandre i kjelleren i 12-pausen.

— Du får med andre ord nok å gjøre som utvalgsformann?

— Nei, *jeg* gjør ikke noe, jeg bare forteller de andre hva de skal gjøre.

— Og så gjør de det?

— Ja, de er fabelaktige sånn.

Opinions- og markedsundersøkelser

Norsk Gallup Institutt A.s,

Huitfeldtsgt. 51,

OSLO

Tlf. 41 22 49

Ny huskomité

Det er blitt opprettet en flunkende ny huskomite, som skal stå for alle festlige arrangementer. Komitéen består av Dagne Tveite, Dag Wold og Jon Tvedt, med den siste som formann. Den mest berømte forgjengeren hans er Frisch, som var formann i huskomitéen i 1936. Komitéen bebuder stor fest på Sogn lørdag 27. februar, og sier at vi kan vente oss litt av hvert, uten at de vil gi nærmere detaljer nå.

Jæger i kjelleren

Før fjorårets utvalg går helt i glemmeboka, mener vi det fortjener litt ros for å ha latt bysten av Jæger komme til heder og verdighet igjen. Den sto som kjent på Store seminarrom, men var blitt noe støvet etterhvert av å stå deroppe, som en vel kan forstå. Etter hva Sosialøkonomen har kunnet bringe på det rene, ble den fjernet og sendt til Nasjonalgalleriet, hvor man fant at så mye sosialøkonomisk støv var det vanskelig å fjerne. Så sto Jæger da forlatt og glemt av alle i Nasjonalgalleriets kjeller, det har ikke vært mulig å få greie på hvor lenge.

Det vi vet, er at i høst fikk Spildrejorde & Co. brakt den hjem til Frederiksgate, og med utrettelig pågangsmot ga de seg i kast med å pusse den opp. Hvordan de greidde det, skal være usagt, de bevæpnet seg ihvertfall forsøksvis med såvel viskelær som fuktet loff, men nå er Jæger så skinnende hvit og blank som aldri før.

Holm skaffet sokkel, selvfølgelig av murstein. Den var riktignok hverken i lodd eller vater, men ga eksamenskandidatene stor glede som alter for husguden (kjellerånden). Etterhvert fikk han den rettet opp også, og da vi kom tilbake etter juleferien tronte Jæger i hjørnet ved radioen inne i kjelleren, slik almannamøtet hadde bestemt det. Det eneste er at vi synes nok det hadde vært på sin plass med en avdukingsseremoni. Så ofte hender det ikke at vi får kunstnerisk utsmykking i Frederiksgate, at vi kan la det gå helt upåaktet hen. Ennå er det ikke for seint å arrangere en liten høytidelighet; idéen overlates gratis til de rette instanser.

H. B.

Industrialisering . . .

industrien enda større. Med helårsdrift og skiftarbeid ville industrien antakelig kunne betale råstoffpriser på oppimot det dobbelte av hva den kan i dag.

— Men det vil jo i alle fall ta tid å bygge ut en norsk havfiskeflåte som kan forsyne en voksende foredlingsindustri med råstoff året rundt?

— I mellomtiden har vi muligheter for å utnytte vår ledige fryserikapasitet ved å drive leiefrysing for andre lands fiskeflåte. Britene har allerede gitt uttrykk for at de er interessert i et slikt samarbeid. Hvorfor skal britiske trålere ta den lange reisen helt hjem med fangsten, når de kan skaffe seg mer og bedre og like billig fisk ved å lande fangsten i Norge og få den bearbeidet her?

— Det krever opphevelse av landingsforbudet for fisk fra utenlandske båter?

— Landingsforbudet må forsvinne. Vi kan ikke vente at land som Storbritannia og Vest-Tyskland vil gi opp sine fiskerier. Selv har vi stor unyttet kapasitet i foredlingsindustrien, og vi er interessert i å bygge den videre ut for å skape et tryggere næringsgrunnlag i Nord-Norge. Den fornuftige arbeidsdeling er da at utlendingene leverer fangsten i nærmeste havn til bearbeiding.

— Til slutt kan det være grunn til å reise et nokså avgjørende spørsmål: er selve naturgrunnlaget til stede for en slik ekspansjon i den norske fiskerinæring, — eller med andre ord, er det fisk nok i havet?

— Framtiden for vår fiskerinæring er selvsagt avhengig av at fisken ikke forsvinner som følge av for hard beskatning eller av andre grunner. Hva som kan skje på lang sikt, vet vi jo lite om. Men så pass langt framover som det er i dag har noen hensikt å trekke opp utviklingslinjene, må vi kunne gå ut fra at naturgrunnlaget vil muliggjøre ekspansjon. Jeg vil også minne om at det er kommet i gang et internasjonalt samarbeid med sikte på å finne fram til praktiske tiltak for å regulere fisket i det nordlige Atlanterhav og Barentshavet.

— Hva med fiskerigrensen?

— Etter min mening er det svært uheldig at fiskerigrensespørsmålet er blitt en prestisjesak i norske fiskerikretser. For min del mener jeg at dette spørsmålet bør vurderes som et ledd i arbeidet med å bevare den arktiske torskestammen. Hovedsaken er å beskytte den kjønnsmodne fisken på vandringen til gyteplassene. Det vil vi kunne oppnå ved å frede visse felter utenfor Nord-Norge-kysten i vandringsperioden.

Foreningsnytt

Sosialøkonomisk Samfunn

Årsmøte i Statsgruppen

Årsmøte i Statsgruppen ble holdt i Restaurant Ribo den 26. januar 1960. Her ble Idar Møglestue, Byrået, valgt til formann. De øvrige medlemmer av styret er Erling Saxebøl, Arbeidsdirektoratet, Erik Sanne, Finansdepartementet, Gisle Skancke, Byrået og Nils Olav Karlgård, Prisdirektoratet, med Finn Molvig, Finansdepartementet, H. J. A. Kreyberg, NTH og Per Schreiner, Sosialøkonomisk Institutt som varamenn.

Etter forslag fra undergruppen i Byrået vedtok møtet en vedtektsendring som åpner adgang for undergruppene til å ha inntil 5 medlemmer i sine styrer. Et forslag fra styret om navneendring ble trukket tilbake da en fant at forslaget først burde godkjennes av hovedstyret.

N. O. K.

Årsmøte i Privatgruppen

Privatgruppen holdt sitt årsmøte på Restaurant Ribo, tirsdag 26. januar 1959 kl. 18.00. Det ble valgt følgende styre for 1960:

Formann: Einar Magnussen, Norges Bank.

Styremedlemmer: Olav Gunntveit, Industrikonsulent (ny). Per Nestor, Oslo komm. stat.ktr. Helge Plener, Sigyn (ny). Kjell Storvik, Norsk Arbeidsgiverforening (ny).

Varamenn: Bjarne Hansen, Norges Bank (ny). Kjell N. Røtnes, Norske Folk. Roar Wist, Aanonsens Fabrikker (ny).

Samtidig ble Einar Magnussen innstilt som Privatgruppens representant til Hovedstyret.

Medarbeidere i dette nummer

Knut Friis (c.o. 1949), konsulent ved Fiskeridirektoratets kontor for statistikk og økonomiske utredninger.

Jan Madsen (c.o. 1949), byråsjef ved Nasjonalbudsjettkontoret, Finansdepartementet.

Helge Skaug (c.o. 1954), konsulent ved Fiskeritellingskontoret, Statistisk Sentralbyrå.

Arne Øien (c.o. 1954), byråsjef ved Skatteforskningskontoret, Statistisk Sentralbyrå.

Sigurd Mortensen om kapitalimport på medlemsmøte 26-1

Det var relativt godt frammøte på årets første medlemsmøte. Det kunne vel for en del skyldes at Statsgruppen og Privatgruppen hadde avviklet sine årsmøter umiddelbart før medlemsmøtet. Men noen hadde nok også kommet for å høre hva slags uforskammetheter Mortensen denne gangen skulle komme med. Ingen med en smule kjennskap til statistikksjefens innstilling hadde ham mistenkt for å betrakte import av fremmed kapital som en velsignelse. Man ville heller ha tenkt seg at «drawback» var et heller svakt uttrykk. På en slik bakgrunn må det fastslås at statistikksjef Mortensens angrepspunkter på «Trygve Lie-politikken» ble temmelig forsiktig utformet.

Mortensen trakk fram følgende punkter:

1. Kapitalimporten kan komme til å bety en *politisk avradikalisering.* Den linje som Arbeiderpartiet slo inn på i den økonomiske politikk like etter krigen med lav rente, prisregulering og utbytteregulering er allerede for en stor del oppgitt. Kapitalimporten vil antakelig gjøre det nødvendig å legge til side alle planer om en mer sosialistisk orientert politikk, som for eksempel nasjonalisering av bank- og forsikringsvesen.
2. Kapitalimporten kan komme til å vanskeliggjøre den *distriktsvise utbygging av industrien.* Det ligger nær å tro at den utenlandske kapital fortrinnsvis vil søke til distrikter der industrialiseringsgraden er stor.
3. *Den fulle sysselsetting* — som har vært alminnelig godtatt som et politisk hovedmål etter krigen — kan bli vanskeligere å opprettholde. Den utenlandske kapital vil først og fremst være interessert i kapitalintensiv industri og i industri som nytter billig elektrisk kraft.
4. *Stortingets autonomi* kan komme *i faresonen.* Det er ikke usannsynlig at den utenlandske kapital kan komme til å påvirke vår skattepolitikk, vår konsesjonspolitikk m. v. Hvordan vil det gå med hjemfallsretten?
5. *Norsk velferdspolitikk* kan *bli truet.* Vår lønns- og sosialpolitikk kan komme til å passe den utenlandske kapital så dårlig at vi blir tvunget til å la den komme i støpeskjeen.
6. Den utenlandske kapital vil gjøre Norge *enda mer konjunkturavhengig* vis-a-vis Vest-Europa. Det kan nok bli mulig i høyere grad enn tidligere å oppnå «full fart oppover», men faren for sterkere aksellerering nedover vil avgjort også være til stede. Utenlandske storbedrifter med underbedrifter i Norge kan bli fristet til å la underbedriftene innstille først under konjunkturnedganger.
7. Handelspolitiske hensyn kan føre til en *mer ensrettet utenrikspolitisk orientering.* Utenlandske investeringer sammen med frihandelsområdet vil motivere en ytterligere innskrenkning av såvel handelspolitisk som annet samarbeid med Øst-Europa.
8. *Trenger vi så stor tilgang på utenlandsk kapital?* Den tredjepart av bruttonasjonalproduktet som hvert år går til dekning av investeringer og kapitalslit *burde* være tilstrekkelig til en forsvarlig utbygging av næringslivet. Det må være mulig å redusere kapitalslitet og investere «riktigere». De store investeringer i bank- og livsforsikringsbygg, bygg for oljeselskaper og skipsrederier er neppe de mest rasjonelle. Hittil er det i alt for stor utstrekning investert for å skaffe avskrivningsobjekter og for å oppnå andre skattemessige fordeler. Andre tiltak vil også være mulig, dersom en vil oppnå en optimal utnytting av kapitalen. Skulle det ikke være mulig å få innført flere skiftordninger, for eksempel i Oslo Ligningsvesen?

Statistikksjef Mortensens foredrag kan antakelig alt i alt karakteriseres som en samling strøtanker fra en av de få gjenlevende troende sosialister (skjønt de kan være enestående seiglivet, Chr. Hornsrud har passert de 100 urokket i troen). Flere av postulatene rettet han forresten selv innvendiger mot. Vi skal ikke her gjøre noe forsøk på å referere Mortensens tallrike eksempler fra den konkrete virkelighet på investeringer som etter hans mening er håpløst feilplasert. Det var bare to diskusjonsinnlegg, nemlig fra Gunnar Bramness og Otto Chr. Hiorth.

E. W. Ø.

Redaktører:
Paal Bog — Erik Botheim
Redaksjonssekretær:
Arne Killingrød
Studentredaktør:
Hilde Bojer
Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.
Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til UNIVERSITETSFORLAGET, Karl Johans gate 47, Oslo
Tel. 33 71 43 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-